

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fredrik Westerholm

Organiserad brottslighet - ett begrepp?

Examensarbete
20 poäng

Helén Örnemark Hansen

Straffrätt

HT 2003

Innehåll

FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	4
1.3 Avgränsning	4
1.4 Metod	4
1.5 Disposition	5
2 BAKGRUND	6
2.1 Funktionsindelning	6
3 DEFINITIONER	8
3.1 Begreppet organiserad brottslighet i Sverige	8
3.2 Utländska definitioner	9
3.3 Definitioner i Europa	10
3.4 Definitionsjämförelse	11
3.5 BRÅ undersökning	13
3.6 Gränsdragningsproblematik	14
3.7 Tre olika slags organisationer	15
3.8 Mindre organisation	15
3.8.1 Kapital	15
3.8.2 Internationella kontakter	16
3.8.3 Allmän acceptans	16
3.8.4 Straffvärd handling	18
3.9 Mellanorganisation	18
3.9.1 Operation myran	19
3.9.1.1 Tillvägagångssätt	20
3.10 Större organisation	21

3.11	Analys av Elvapunktlistan	22
3.11.1	Liten organisation	23
3.11.2	Mellanorganisation	25
3.11.3	Större organisation	26
4	AUTONOMA GRUPPERINGAR	27
4.1	AFA	27
4.1.1	ANALYS	27
4.1.2	Brottsstatistik	28
4.1.3	AFA –organiserad brottslighet?	29
4.1.4	Elvapunktlistans applicering på AFA	31
4.2	Analys	32
5	RIKSDAGEN	34
5.1	Enkätundersökning	34
5.2	Riksdagsenkätsvaren	35
5.2.1	Fråga ett "Hur många personer skall minst vara inblandade?"	35
5.2.2	Fråga två, "Skall arbetsuppgifterna inom organisationen vara uppdelade?"	36
5.2.3	Fråga tre och fyra, varaktighet samt upprepade brottstillfällen.	37
5.2.4	Fråga fem, "Dignitet"	38
5.2.5	Fråga 6, "Våld eller hot om våld"	38
5.2.6	Fråga 7, "Gränsöverskridande verksamhet"	39
5.2.7	Fråga 8, "Strävan efter vinning och / eller makt"	39
5.3	Sammanfattning	40
6	FRAMTIDA HOTBILD	41
7	ANALYS	43
7.1	Begreppet	44
7.2	Aktuella händelser	45
7.2.1	Operation Nova	45
7.2.2	Rolandas Paksas	46
7.3	Genusaspekt	47
7.3.1	Kvinnosyn i nordisk outlawmiljö	47
7.3.1.1	Ett lokalt exempel	48
7.4	Avslutning tillika epilog	49
BILAGA A		50
BILAGA B		51
BILAGA C		52

BILAGA D	53
BILAGA E	54
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	55
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	57

Förord

Efter fyra och ett halvt år vid Juridiska fakulteten i Lund är jag antagligen mer osäker på juridiken än jag någonsin varit. Den komplexitet med vilken den svenska rätten är uppbyggd är både fascinerande och i många avseenden riktiga konstverk. Syftet bakom lagarna är jag dock mer säker på. Förvisso är juridik inte mycket mer än frusen politik, ett medel för de folkvalda att få igenom sina visioner, åtminstone inte mycket mer rent objektivt. Fyra och ett halvt år på Juridicum har lärt mig mer om mig själv, mina ideal och min moral än vad någonsin annars skulle ha haft möjlighet att göra.

Precis som lagen i en generell mening är mycket komplex är tolkningarna av densamma ofta minst lika sammansatt. Min uppsats behandlar ett enda begrepp som består av två ord, nämligen organiserad och brottslighet.

Hur komplex eller sammansatt juridiken än må vara så finns det något som ändå slår det med hästlängder. Därför vill jag tillägna den här uppsatsen till min blivande hustru Marie och det som för närvarande växer i hennes mage, kanske ett blivande justitieråd eller ännu hellre, docent vid Juridiska fakulteten i Lund! ☺

Fredrik Westerholm, Landskrona 2003

Förkortningar

elvapunktlistan

BRÅ
HD
KUT
NJA
Prop.
RKP
RPS
SOU
SÄPO

Den gemensamma definition som finns hos medlemsländerna i EU för att möjliggöra jämförelser beträffande den organiserade brottsligheten
Brottsförebyggande rådet
Högsta domstolen
Kriminalunderrättelsetjänsten
Nytt juridisk arkiv, avdelning 1
Proposition
Rikskriminalpolisen
Rikspolisstyrelsen
Statens offentliga utredningar
Säkerhetspolisen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Jag har valt att skriva om begreppet organiserad brottslighet. Jag har själv kommit i kontakt med begreppet under mina specialkurser och genom media. De studiebesök och intervjuer jag haft under min studietid har gjort mig nyfiken på vad organiserad brottslighet egentligen innebär. Genom att studera begreppets innebörd har jag kommit i kontakt med en mängd sammanhängande frågor som jag finner intressanta.

1.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka vad begreppet organiserad brottslighet innebär. Vilka gränser har begreppet och vilka tolkningsproblem finns det? Vidare har jag velat ta reda på vad de lagstiftande och rättsskapande myndigheterna anser om begreppet och hur de tolkar det. Genom att ställa dessa frågor måste man även försöka besvara den underliggande frågan; nämligen huruvida det finns ett behov av ett väldefinierat begrepp eller om frågan enbart är av akademiskt intresse.

1.3 Avgränsning

Jag har valt att inrikta mig på några få praktiska brott som skulle kunna vara organiserad brottslighet. De traditionella brotten som förövas inom organiserad brottslighet såsom narkotikabrott, trafficking osv är inte alls upptagna i den här uppsatsen. De brott jag tar upp är sådana som kan sägas ligga på gränsen till att betraktas såsom organiserad brottslighet.

Jag har vidare strikt hållit mig till vad som gäller i Sverige. Det är oundvikligt att komma in på de internationella konventioner som finns då dessa är svensk rätt i någon form. En komparativ jämförelse med något annat land hade varit intressant om jag hade lyckats med att ge en klar definition av begreppet, vilket jag alltså inte gör i arbetet. Dock anser jag att läget är mycket likartat internationellt, åtminstone inom EU-länderna.

1.4 Metod

I arbetet med den här uppsatsen har jag använt mig av traditionell juridisk metod. Jag har studerat juridisk doktrin samt diverse rapporter från bla BRÅ, RKU, RKP osv. Vidare har jag använt mig av föreläsningmaterial från specialkurserna på Juridiska fakulteten. Jag har även använt mig av intervjuer och samtal samt även en enkätundersökning bland

riksdagsledamöterna. Till viss del har jag även använt mig av elektroniska källor i form av databaser och Internet.

1.5 Disposition

Jag inleder min uppsats i kapitel två med en generell diskussion kring rättssamhället och dess ansvar. I kapitel tre tar jag upp vilka förutsättningar som gäller för att kunna starta upp ett företag i brott. Jag visar i kapitlet att det inte behöver vara så komplicerat att syssla med organiserad brottslighet och att det till och med kan ske vid sidan av ett vanligt arbete. Jag presenterar även en skiss över hur en mellanstor smuglingsverksamhet kan se ut. Gränsen mellan vardagsbrottslighet och organiserad brottslighet kan tänkas gå någonstans i de trakterna som jag rör mig i detta kapitel.

I kapitel fyra berättar jag om den autonoma miljön och dess verksamhet och uppbyggnad. Gränsen mellan terrorism och organiserad brottslighet är aktuell i det här kapitlet tillika gränsen mot vardagsbrottsligheten.

För att se hur våra folkvalda tycker och tänker beslutade jag mig för att göra en enkätundersökning i Riksdagen. Upplägg och resultat presenteras i det femte kapitlet.

Den mängd av olika definitioner och definitionsförsök för organiserad brottslighet som finns är antagligen helt överskådlig. Jag har i det sjätte kapitlet samlat de för Sverige mest relevanta definitionerna och försökt analysera dem.

I sjunde kapitlet beskriver jag en framtida hotbild med inriktning på den organiserade brottsligheten och EU utvidgningen.

Utöver de analyser som förekommer i kapitlen har jag i det åttonde och sista kapitlet försökt sammanställa en slutlig och övergripande analys.

2 Bakgrund

Det är ett faktum att man genom strängare lagstiftning, där de brottsbekämpande myndigheterna får stor frihet, utan hänsyn till rättssäkerheten leder till ett större antal gripanden. Ett system där samhällsmedborgarnas fri- och rättigheter ställs åtsidan till förmån för statens brottsbekämpande intressen är uppenbarligen ett effektivt system. Detta sett ur just ett brottsbekämpande perspektiv, de "brott" staten gör sig skyldig till undantagna. Med statliga brott menar jag inte i enlighet med nationell lag utan snarare i förhållande till folkrätt och internationella konventioner om mänskliga rättigheter.

Varje rättssamhälle måste gå en balansgång mellan å ena sidan effektiv brottsbekämpning och å andra sidan respekt för de mänskliga fri- och rättigheterna. De flesta människorna vill leva i ett samhälle där varje individ kan gå trygg på gator och torg. Trygg både från brott och brottslingar men även trygg från en allt för stor kontroll och inblandning från staten. Den personliga integriteten är i vissa fall ett hinder för effektiv brottsbekämpning. Trots att det kan vara svårt att på ett avgränsande sätt definiera exakt vad den personliga integriteten innebär är den ofta med som en motvikt mot ökade befogenheter för brottsbekämpande myndigheter.

Vid samtal med personer som jobbar inom brottsbekämpande myndigheter framgår det tydligt att den svenska lagstiftningen idag upplevs såsom otillräcklig i vissa avseenden. Inom exempelvis Tullverket skulle en möjlighet till förhandling med kurirer och andra "småbrottslingar" kunna leda till större framgångar i kampen mot den mer organiserade brottsligheten.

2.1 Funktionsindelning

Många organisationer som sysslar med brott är funktionsindelade. Med det menas att de olika medlemmarna sysslar med sina specialområden. Man kan jämföra en brottsorganisation med en vanlig industri. Ju högre upp i hierarkin man kommer desto mer känslig blir organisationen för eventuella störningar. Genom att plocka bort en finansiär kan man orsaka irreparabla skador på organisationen. Trots att övrig personal i organisationen finns intakt så fungerar inget då det saknas kapital. Detta skall jämföras med att plocka bort en chaufför eller vanlig arbetare från en organisation. Den eventuella skada som då uppkommer går att reparera inom mycket kort tid. Efter insättandet av exempelvis en ny chaufför fortsätter verksamheten som vanligt.

De personer som blir gripna för brott är nästan aldrig några med ledande positioner. Det handlar oftast om människor som på ett enkelt sätt försöker tjäna några tusenlappar extra vid sidan av sin ordinarie inkomst. Jag ger

nedan ett exempel på hur en organiserad brottslighet kan vara uppbyggd.
Det är ett exempel på hur ett minimum av organisation kan ge stora vinster i förhållande till risken.

3 Definitioner

Jag har i det här arbetet valt att inrikta mig på den lista som jag kallar ”Elvapunktlistan”¹. De elva punkterna är som jag tidigare skrivit något av en gemensam definition av organiserad brottslighet, för EU-länderna. Definitionen var tänkt som en arbetsdefinition som skulle ligga till grund för en årlig lägesrapport från de olika medlemsländerna. De elva punkterna betraktas i bla SOU 2000:88 som ”...ett operativt klassifikationsinstrument, som skall vara till hjälp i det praktiska samarbetet för att bekämpa kriminalitet inom unionen.”²

3.1 Begreppet organiserad brottslighet i Sverige

I Sverige har det dock pågått försök till definition och bekämpning av den organiserade brottsligheten under en längre tid. 1976 tillsatte Rikspolisstyrelsen en arbetsgrupp (AMOB) som skulle jobba mot organiserad brottslighet. 1977 kommer AMOB med en rapport som bla innehåller tankar kring vad som egentligen är organiserad brottslighet. Arbetsgruppen har till sin hjälp tagit amerikanska kriminologiska forskningsarbeten till sin hjälp, och på köpet fått en inriktning mot de problemområden som var vanliga i USA. Dock kommer man fram till att kriminalitet som bedrivs i verksamhetsform där verksamheten i sig är kriminaliserad skall betraktas såsom organiserad brottslighet. Vidare krävdes att det skulle handla om en kontinuerlig verksamhet med bestämd inriktning där planering och styrning skulle fungera med en hög grad av säkerhet samt att verksamheten skulle ha anknytning till fasta lokaler eller områden och bestå av flera personer. Personerna som ingår i verksamheten skall ha olika uppgifter och verksamheten skall vara hierarkisk. Beslut samt flödet av pengar, varor och tjänster skall följa på förhand givna mönster.

AMOB ansåg det vara viktigt att skilja organiserad brottslighet från något de kallade professionell brottslighet. Som professionell brottslighet räknades exempelvis seriebrottslighet såsom en rad bankrån eller liknande. Skillnaden bestod i främst tidsrymden. Vidare förelåg en gräns mellan ekonomisk och organiserad brottslighet såtillvida att verksamheten i sig inte är kriminaliserad, men utgör själva grunden för ett återkommande inslag av kriminella handlingar.³

Justitieutskottet använde, i ett betänkande, AMOB:s skiljelinje mellan organiserad och ekonomisk brottslighet. Man förtydligade gränsdragningen

¹ Bilaga E

² SOU 2000:88 s. 62

³ AMOB rapport, Organiserad och ekonomisk brottslighet i Sverige –ett åtgärdsförslag

genom att berätta vad som inte var att betrakta såsom ekonomisk brottslighet. Det intressanta var att man samtidigt gjorde en definition av organiserad brottslighet och den löd enligt följande:

*”Till den ekonomiska brottsligheten anses inte höra den s.k. organiserade brottsligheten. Med organiserad brottslighet avses i allmänhet sådana brott som vissa grövre narkotikabrott, koppleri i form av organiserad prostitution, organiserad häleriverksamhet och illegalt spel och spritutskänkning i klubbverksamhet.”*⁴

Justitieutskottet valde alltså här att göra en mer brotstypspecificerad definition för vad organiserad brottslighet var än vad AMOB hade gjort. Syftet var dock att klarlägga gränsdragningen mot ekonomisk brottslighet.

1997 säger Regeringen i en skrivelse⁵ att begreppet organiserad brottslighet användes i den offentliga debatten utan att vila på någon fast definition. Regeringen nöjer sig i skrivelsen med att definiera organiserad brottslighet såsom en mera sofistikerad och systemhotande brottslighet.

3.2 Utländska definitioner

Då andra länder, exempelvis USA, har diskuterat problemet med organiserad brottslighet under en längre tid än vad Sverige har gjort så finns det en hel del definitioner som tagits fram av utländska forskare. Så sent som 1999 hänvisade man i en BRÅ rapport⁶ till två amerikanska forskares slutsatser beträffande definitionen av organiserad brottslighet. Enligt dessa två forskare finns det tolv punkter som tillsammans definierar organiserad brottslighet. De punkter som skiljer sig från den elvapunktlista⁷ jag tidigare hänvisat till är följande:

Ej ideologiska. De har ingen politisk agenda, vilket gör det möjligt att skilja en brottsorganisation från olika terroristorganisationer

Har ett medlemskap som ofta är grundat på etnisk tillhörighet, släktband, ras eller begången brottslighet.

Tillhandahåller illegala varor eller tjänster som det finns ett behov av.

Försöker genom mutor neutralisera hot från myndigheter och politiker

Söker en monopolställning

Ytterligare ett par punkter som inte specifikt finns med på elvapunktlistan⁸ men som kan tänkas ligga implicit i listans punkter är följande:

⁴ bet. 1980/81:JuU21 s. 6ff

⁵ skr. 1996/97:171, s.4ff

⁶ BRÅ rapport 1999:6, Mc-brott

⁷ Bilaga E

⁸ Bilaga E

Har egna regler. Brott mot dessa straffas med uteslutning eller död. Planerar noggrant. De brottsliga aktiviteterna handlar inte om spänningssökande, hedonism eller impulsivitet utan om noggrant planerade och sofistikerade aktiviteter för att uppnå ett mål.

Den italienska maffians förgrening i USA gör att de amerikanska forskarnas slutsatser inte på ett direkt sätt kan appliceras på de svenska förhållandena. BRÅ rapporten i vilken dessa punkter återgavs handlade om mc-brottslighet. De strukturer och interna regler som råder inom de kriminella mc-miljöerna kan i stora stycken på ett tydligt sätt jämföras med exempelvis den italienska maffian. Vid en jämförelse med exempelvis den lilla eller mellanorganisationen som sysslar med spritsmuggling i Sverige är skillnaderna uppenbara. Likaså faller de autonoma grupperna och andra politiska extremister bort och klassas, om något, såsom terrorister.

3.3 Definitioner i Europa

De internationella definitioner som tagits fram i Europa är förutom elvapunktlisten⁹ bla Europeiska rådets gemensamma åtgärdsplan för att göra deltagande i en kriminell organisation till ett brott¹⁰. Här definierar man en kriminell organisation enligt följande:

”...en strukturerad sammanslutning, inrättad för en begränsad tid av mer än två personer som handlar i samförstånd för att begå brott som bestraffas med frihetsberövande eller en frihetsberövande säkerhetsåtgärd på upp till minst fyra år eller ett strängare straff oavsett om brotten är ett mål i sig själv eller ett medel att erhålla materiella fördelar och i förekommande fall ett sätt att otillbörligt påverka offentliga myndigheters verksamhet.”¹¹

Den definitionen jag citerat ovan är inte tänkt att användas istället för elvapunktlisten, utan är mer ett komplement till densamma.

Ett andra komplement till elvapunktlisten är den sk Palermokonventionen¹² som är undertecknad av samtliga EU-medlemsstater. Konventionen är internationell och är i sig inte tänkt som ett komplement till EU:s egna definitioner men genom ratificeringen kan så sägas vara fallet. I år (2003) föreslog regeringen¹³ att Sverige skulle ratificera konventionen som vi skrev under år 2000 i Palermo.

⁹ Bilaga E

¹⁰ EGT 98/L 351/01

¹¹ EGT 98/L 351/01 citerad i SOU 2000:88, s. 63

¹² Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet

¹³ Prop. 2002/03:146

I Palermokonventionens artikel 2 definierar man organiserad brottslighet enligt följande:

*”a) organiserad brottslig sammanslutning: en strukturerad sammanslutning bestående av tre eller flera personer, som finns under en viss tid och som handlar i samförstånd i syfte att begå ett eller flera grova brott eller överträdelser som är straffbelagda i enlighet med denna konvention för att, direkt eller indirekt, uppnå ekonomisk eller annan materiell vinning.
b) grovt brott: ett brott för vilket föreskrivs en frihetsberövande påföljd om maximalt fyra år eller en strängare påföljd.”*¹⁴

Det finns alltså ett behov av att definiera begreppet organiserad brottslighet. Behovet tillika syftet med en definition varierar. Allt från en nödvändighet¹⁵ för att med internationellt samarbete bekämpa den organiserade brottsligheten till en ren petitesse för att kunna föra korrekt statistik¹⁶.

Det finns många likheter mellan de olika definitionerna. Bland de ovan presenterade definitionerna är det regeringens och BRÅ-rapportens som har ett annorlunda upplägg. Vad beträffar regeringens skrivelse så kan den sägas vara överspelad i och med ratificeringen av Palermokonventionen. BRÅ-rapporten tar sin utgångspunkt i kriminella mc-gäng varför deras definition har ett annat syfte än de här övriga presenterade.

3.4 Definitionsjämförelse

De definitioner som återstår är AMOB, Elvapunktlistan¹⁷ och Palermokonventionens. Jag presenterar återigen deras definitioner i formen av en tabell nedan. De punkter som stämmer överens är markerade i fet stil. Det finns vissa tolkningsproblem där begrepp inte direkt går att översätta till ett annat. Som exempel är Palermokonventionens begrepp ”viss tid” inte direkt översättbart med AMOB:s ”kontinuerlig karaktär” eller 11 punktlistans ”lång utsträckning i tiden”. Dock står det i begreppsförklaringarna i konventionens artikel 2c ”en sammanslutning som inte har bildats slumpvis för att omedelbart begå brott.” vilket måhända kan tolkas som att ”viss tid” inte innebär en på förhand begränsad tidsperiod utan snarare en längre utsträckning i tiden.

AMOB	11 PUNKTLISTAN	PALERMOKONV.
Flera personer inblandade	Fler än två personer	Fler än två personer
Formen av en verksamhet	Egna & tilldelade uppgifter	

¹⁴ Artikel två i Palermokonventionen från Prop. 2002/03:146, bilaga 2, s. 64

¹⁵ Exempelvis Palermokonventionen

¹⁶ Skr. 1996/97:171, s. 4ff

¹⁷ Bilaga E

Kontinuerlig karaktär	Lång utsträckning i tiden	Viss tid
Styr- och planerbar	Disciplin / Kontroll	Samförstånd
Verksamheten kriminaliserad	Allvarliga kriminella handlingar	Ett eller flera grova brott
	Internationell nivå	
	Användande av våld eller andra metoder för hot	
Bestämd inriktning	Affärsmässiga strukturer	Struktur
	Penningtvätt	
	Otillbörlig påverkan på politik, medier osv	
Fast anknytning till plats	Strävan efter vinning och/eller makt	Ekonomisk eller annan materiell vinning

Elvapunktlistans obligatoriska punkter¹⁸ finns sålunda med i både AMOB:s och Palermokonventionens kriterier. Vidare finns utöver de fyra obligatorierna även med ytterligare två punkter som stämmer överens. Detta är ytterligare ett krav hos 11 punktlistan att minst sex punkter är uppfyllda, innehållande de fyra obligatorierna. Följaktligen går det att smälta samman dessa tre till en. Detta har förvisso ingen större praktisk betydelse men kan vara intressant för att få fram essensen av Sveriges olika definitionsförsök av organiserad brottslighet. En i det här fallet intressant jämförelse kan då vara den mellan Sveriges officiella uppfattning om vad organiserad brottslighet är och riksdagsledamöternas privata uppfattning, i sin roll som riksdagsledamot. Genom en enkätundersökning som presenteras längre ned kan en bild av oenighet beträffande begreppet organiserad brottslighet skönjas.

Korrelationspunkter av de tre definitionerna	Riksdagsledamöters privata uppfattning
>2 personer	Ca: 10% håller med
Kontinuerlig karaktär	45% håller med
Disciplin	14% håller med
Kriminella handlingar (grovt brott)	5% håller med
Struktur	14% håller med
Vinning/Makt	36% håller med

Tabellen visar tydligt att det inte föreligger någon korrelation mellan de officiella definitionerna och de i enkäten svarande riksdagsledamöterna.¹⁹ Resultatet skulle förvisso med största sannolikhet bli ett annat om liknande

¹⁸ Bilaga E

¹⁹ Enkätundersökning som presenteras under kapitel fem

undersökning gjordes på de olika partiernas officiella uppfattning. Undersökningen jag hänvisar till kommer nedan. Min uppfattning att resultatet skulle bli ett annat om de olika partiernas officiella uppfattning skulle råda är de samtal jag haft med företrädare för de olika partierna, främst i justitieutskottet. Då dessa samtal fördes på ett icke vetenskapligt sätt utan snarare handlade om allmänna samtal nöjer jag mig med att konstatera att jag tror att resultatet skulle bli ett annat.

Det är alltså även inom Riksdagen och Riksdagens utskott diskrepanser mellan vad olika ledamöter och utskott menar med organiserad brottslighet. Precis på samma sätt som det inom de mer direkt rättsvårdande myndigheterna finns det en uppsjö olika tolkningar av begreppet. Detta beror antagligen inte på okunnighet om de allmänna definitioner som finns utan snarare på den spännvidd dessa definitioner innehåller. Förvisso är ett krav på mer än två medlemmar svår att feltolka men i många av de övriga punkterna finns gott om utrymme för egna tolkningar.

De definitioner jag tagit upp ovan är endast ett urval av dem jag fann mest intressanta av en eller annan anledning. Det finns även andra definitioner och arbetsbeskrivningar som jag valt att inte ta med. Jag har även tidigare i uppsatsen berättat om exempelvis tullens arbetsdefinition som helt tar sikte på gränsöverskridande brott, vilket är naturligt med tanke på dess arbetsområde. Vidare finns det hos de internationella åklagarna en definition som är utgiven av Riksåklagaren. Dock förekommer det även hos de internationella åklagarna egenhändiga definitioner.²⁰

3.5 BRÅ undersökning

En undersökning²¹ i Brottsförebyggande rådets regi har man intervjuat ett större antal människor som jobbar inom rättsvårdande myndigheter. I undersökningen ingick bla representanter för åklagarmyndigheter, polismyndigheter, tullverket och kriminalunderrättelsetjänsten. I frågorna ingick definitionskriterier på organiserad brottslighet. De svar man fick varierade både mellan de olika verksamhetsområdena men även inom dem. En del av de svarande avvek även från de punkter jag ovan sammanställt av de olika legaldefinitionerna. Ungefär hälften av de tillfrågade åklagarna nämnde inte i sina svar något om verksamhet under längre eller obegränsad tid.²² En polis ansåg att det kan handla om organiserad brottslighet även utan mål såsom vinning och / eller makt.²³

Den bild jag själv fått av en splittrad uppfattning bland de rättsvårdande myndigheterna om vad begreppet organiserad brottslighet innefattar blir

²⁰ Detta bygger jag helt på de föreläsningar, studiebesök och intervjuer som jag varit med om under mina specialkurser på Juridicum.

²¹ BRÅ-rapport 2002:7, Organiserad brottslighet –lösa maskor eller fasta nätverk

²² oaa, s. 26

²³ oaa, s. 26

alltså stärkt av undersökningen. Det finns en mängd olika definitioner som används oavsett om man känner till en legaldefinition eller inte.

3.6 Gränsdragningsproblematik

Gränsen mellan vardagsbrottslighet och organiserad brottslighet har jag försökt visa på i min beskrivning av den lilla- och mellanorganisationen. Alldeles oavsett vad man anser att organiserad brottslighet är så kommer det alltid finnas ett gränsdragningsproblem mellan just vardagsbrottsligheten och en mer organiserad form av brottslighet. Även vid ekonomisk brottslighet och terrorism kan det förekomma gränsdragningsproblem, inte bara mot organiserad brottslighet, utan även mot vardagsbrottsligheten. Som ett exempel på detta kan nämnas det exempel som en extern föreläsare på Juridicum²⁴ använde under sin föreläsning vid Juridiska fakulteten. Han menade att terroristattacken mot World trade center den 9/11-2001 finansierades av småbrott. Som exempel på dessa småbrott nämnde Mats Svensson försäkringsbedrägerier i mindre skala. Han beräknade att hela terroristaktionen kunde ha finansierats av dylika småbrott.

I Sverige förekommer det en mängd småbrott av typen försäkringsbedrägerier. Det kan handla om fejkade bilolyckor där skadeersättningar betalas ut. I ett fall kom ett försäkringsbolag av en slump på ett invecklat mönster av "bilolyckor" där de drabbade på ett eller annat sätt gick att sammankoppla till en viss person.²⁵ Summorna som betalas ut vid varje enskilt tillfälle är inte så stora men tillsammans kan det bli en betydande mängd pengar. Dessa pengar skulle kunna finansiera ett terroråd eller lägga grunden för ett företag som ska syssla med ekonomisk brottslighet av ett annat slag. Tillika kan det lika gärna handla om att lägga grunden till en organiserad brottslighet.

De, till synes, småskaliga vardagsbrotten kan alltså, beroende på uppsåt, mycket väl vara ett led i en organiserad brottslighet av någon form. Polis och rättsväsendet i övrigt prioriterar med hänvisning till knappa resurser inte småskaliga vardagsbrott.

²⁴ En f.d. polis som hade tagit en Jur. Kand. och därefter börjat jobba på försäkringsbolaget If. Hans arbetsuppgifter bestod i att utreda misstänkta försäkringsbedrägerier av större skala.

²⁵ Bilaga C, schematisk beskrivning av ett fall ur BRÅ –rapport 2002:7, s.39

3.7 Tre olika slags organisationer

Jag har här valt att presentera tre olika slags brottslighet i organiserad form. Jag har i de två första fallen, på den lilla och på mellannivån, koncentrerat mig på alkoholsmuggling samt försäljning av smuggelspriten. Det finns en mängd andra områden såsom exempelvis tobak och varusmuggling. På mellannivån samt i de större organisationerna förekommer också narkotikasmuggling, försäljning, beskyddarverksamhet, penningtvätt, människosmuggling osv. Organisationerna är vanligen specialiserade på ett område. Genom att se vad som för tillfället kan ge störst vinst i förhållande till risk för sanktioner kan organisationer byta områden.

3.8 Mindre organisation

Det som krävs för att bli en framgångsrik svartspritsförsäljare i mindre skala är följande: startkapital, internationella kontakter, allmän acceptans samt viss organisationsförmåga. Det kan låta som ett stort och besvärligt steg men är, som jag skall visa, inte alls så komplicerat.

3.8.1 Kapital

De som någon gång åkt genom en EU-intern tull vet att det inte är ofta någon blir intagen för kontroll. Det finns många anledningar till att Tullverket inte tar in så många privatpersoner för kontroll. Det handlar om prioriteringar byggda på resursfördelningar. Vidare handlar det om den fria rörligheten inom EU²⁶. En tulltjänsteman får inte utan underbyggda misstankar stoppa en privatperson för kontroll.

Sålunda är chansen för att Tullen skall ta en smugglare med för mycket sprit i lasten inte stor. Vid en risk / vinst analys kommer en potentiell smugglare snart fram till att det finns goda möjligheter att lyckas.

Genom att hyra ett par släp kan en smugglare på ett enkelt sätt föra in relativt stora mängder alkohol i Sverige från exempelvis Tyskland. Vid hemkomst lastas alkoholen av i en lokal varifrån försäljning ut till samhället sedan sker. Marknadsföringen sker genom mun till mun metoden och efterfrågan är stor²⁷. Till skillnad från Systembolaget är dessa försäljningsställen alltid öppna. Genom ett telefonsamtal görs det upp om tid och plats för leverans. Vinstmarginalerna är stora²⁸. Den samhälleliga acceptansen, vilket jag återkommer till nedan, är stor. Försäljningen sker till största delen till ”vanliga” medborgare som inte upplever det som något

²⁶ Romfördraget, art. 23 med vissa undantag enligt art. 30. Sveriges undantag i enlighet med art. 30 finns i Lag (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen (kallad ”Inre gränslagen” eller ”Befogenhetslagen”)

²⁷ Intervju med ”spritsäljare” i Oskarshamn

²⁸ Bilaga B ”Prislista för svartsprit”

brott att köpa smuggelsprit. Situationen blir en ”win – win situation”. Säljaren tjänar stora pengar och köparen får spriten då han eller hon behöver den utan hänsyn till öppettider på Systembolaget samt till ett bättre pris än på nämnda bolag. Eventuella kopplingar till annan brottslighet upplevs inte vid köpet då det oftast handlar om en lokal försäljare utan direkta kopplingar till annan brottslighet. Någon försäljning av narkotika förekommer vanligen inte i samband med spritförsäljningen. Vidare sker försäljning till minderåriga, i många fall med stor försiktighet, då detta i likhet med narkotika inte har stöd hos allmänheten i stort.

En relativt stor vinst kan byggas upp på kort tid²⁹. Efter något år kan en person som vill tjäna ännu mer pengar ytterligare utveckla sin rörelse i brott.

3.8.2 Internationella kontakter

En smugglare i Sverige är en bra kund i Tyskland. De näringsidkare som i Tyskland säljer alkohol gör det helt lagligt. Därför är det inte konstigt att de tyska handlarna ställer upp för att underlätta handeln.

Vid större inköp, exempelvis 200 plattor öl samt 200 liter sprit, kan vissa handlare i förväg lasta upp de beställda varorna på pallar för avhämtning. I vissa fall sker hämtning direkt från mellanlager som kan ligga i anknytning till färjehamn eller nära den danska gränsen. Betalning kan ske antingen på plats eller via faktura eller direktinsättning över exempelvis Internet. Att etablera en kontakt med en tysk handlare behöver inte vara komplicerat. Kontakttagning kan ske antingen på plats i Tyskland eller via mejl.³⁰

3.8.3 Allmän acceptans

”Naturen känner inga brottslingar; samhället utväljer dem och valet kan bli väldigt olika i skilda kulturer.”³¹

Att säga att kriminaliseringar sker för att förhindra oönskat beteende kan ibland vara en logisk kullerbytta. Det är ofta just genom kriminaliseringen som beteendet offentligen blir betraktat såsom oönskat. Kriminaliseringen av olika handlingar sker med en accelererande hastighet utan tendenser till avmattning.³²

Det finns olika arbeten som behandlar vilka kriterier som bör vara uppfyllda för att en ”korrekt” kriminalisering skall ske³³. Faran med en överkriminalisering ligger i ett minskat förtroende för rättsväsendet. I den sk

²⁹ Bilaga B ”Räkneexempel 1”

³⁰ Intervju med spritsmugglare

³¹ Nils Jareborg, Allmän kriminalrätt, s. 45

³² Nils Jareborg, ”The Coherens of the Penal System” samt ur ett internationellt perspektiv: Douglas Husak, ”Reflectiv Equilibrium between punishment and crime”

³³ Nils Jareborg, ”Allmän kriminalrätt” s. 63ff, Svein Slettan, ”Hva bor straffes?” s. 567ff, Per-Ole Träskman, ”Vem eller vad styr straffrätten?”

Åklagarutredningen³⁴ har man ställt upp fem punkter. För att kriminalisering skall anses såsom befogad och rättmätig, enligt nämnda utredning, bör punkterna vara, åtminstone till vissa delar, uppfyllda.

Då kriminalisering är ett mycket komplext område kommer jag inte göra några försök att reda ut begreppen till fullo. Jag kommer nedan gå igenom de punkter som utredningen kom fram till. Syftet med framställningen är att ge en bild av vilka faktorer som påverkar den allmänna acceptansen samt synen på lagarnas berättigande.

1. Ett beteende kan föranleda påtaglig skada eller fara.
2. Alternativa sanktioner står inte till buds, skulle inte vara rationella eller skulle kräva oproportionerligt höga kostnader.
3. Straffsanktion krävs med hänsyn till gärningens allvar.
4. Straffsanktionen skall utgöra ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteendet.
5. Rättsväsendet skall ha resurser att klara av den eventuella ytterligare belastning som kriminaliseringen innebär.

För att ett beteende skall kriminaliseras skall beteendet i sig innebära skada eller fara. För att förenkla kan två slags skada samt fara för skada sägas föreligga. För det första är det en fara för skada på en individ eller en individs egendom. För det andra handlar det om en fara för skada på samhället. För att konkretisera; en misshandel utgör både en skada på individen samt även en skada på samhället genom exempelvis de vårdkostnader som uppstår.

Vid svartspritsförsäljning med bakomliggande smuggling utgör i sig ingen direkt påtaglig fara för skada på en individ. Samhällskonsekvenserna är eventuellt ökade vårdkostnader samt undandragna skatter.

Det föreligger en tydlig gräns mellan hur skaderekvisitet kan anses såsom uppfyllt hos allmänheten. Vid en direkt risk för skada på en enskild individ är den allmänna acceptansen låg. Då den synliga skadan enbart drabbar samhället / staten vill jag hävda att risken för en ”Robin Hood effekt” uppstår. Med detta menar jag att individen kan uppleva att skadan inte drabbar något svagt eller i övrigt utsatt offer. Som exempel kan nämnas skillnaden i synen på exempelvis en stöld från en gammal fattig pensionär i förhållande till snatteri på NK, även om stöldbytet är lika stort.

Vid samtal³⁵ med svartspritsförsäljare samt svartspritsköpare³⁶ framgår det tydligt att båda parter upplever det som en vinst/vinst situation. Statens förlust upplevs inte som en skada värd att förhindra.

³⁴ Prop. 1994/95:23, ”Ett effektivare brottmålsförfarande”

³⁵ Intervju med spritsmugglare

³⁶ Intervju med en person som frekvent köper sprit och öl från svartspritsförsäljare

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att en skada föreligger men allmänheten i stort ser det inte som en skada på samma sätt som man ser på exempelvis en misshandel.

Straffsanktionen upplevs, på ovan nämnda grunder, inte heller som direkt motiverad. En spritsmugglare eller en svartspritsförsäljare upplevs av många inte såsom en ”riktig” brottsling. Det finns såklart undantag och i synnerhet om försäljning sker till minderåriga eller om någon olycka eller liknande sker med direkt koppling till svartspriten. Det är vidare svårt för samhället att genomdriva de lagar som är stiftade på området. Tullverket har i sina prioriteringar inte mycket tid över för personer som smugglar förhållandevis små kvantiteter alkohol. Polis och åklagare är i en liknande situation. Personalbrist ger tidsbrist och de ”grövre” brotten blir prioriterade. Då allmänheten ser bortprioriteringen av småbrott spår detta ytterligare på synen att det inte är riktiga brott. Det jag skrivit här innefattar även den femte punkten. Rättsväsendet har inte möjlighet att prioritera alla brott lika mycket.

3.8.4 Straffvärd handling

Efter att summariskt gått igenom de fem punkterna framgår det att kriminalisering av smuggling och svartspritsförsäljning i brist på annat måste vara kriminaliserat då de samhällliga konsekvenserna för ett totalt frisläppande av alkohol skulle vara stora. Lika tydligt framgår det att den samhälliga acceptansen för dylika ”småbrott” är högre än för exempelvis våldsbrott där en direkt skada kan ses och upplevas. Det finns även andra punkter som är viktiga för att förstå den samhällliga acceptansen.

Svein Slettan talar om begreppet straffvärd handling.³⁷ Vad som betraktas såsom en straffvärd handling är avhängigt av tradition och kultur hos befolkningen. I Sverige har vi lång tradition av alkohol såsom berusningsmedel. I jämförelse med andra berusningsmedel framstår skillnaden tydligt. Den samhällliga acceptansen för exempelvis narkotika är betydligt lägre än för alkohol. Detta till trots att alkohol liksom exempelvis cannabis uppvisar många vanebildande och i övrigt skadliga effekter på nyttjaren. Vår långa tradition av alkoholkonsumtion verkar ytterligare i en samhällsaccepterande riktning.

3.9 Mellanorganisation

Det sätt på vilket jag beskrivit svartspritsförsäljaren ovan är enligt min uppfattning hur ett initialskede kan se ut. Med initialskede menar jag den tidsperiod som åtgår för en relativt laglydig samhällsmedborgare att bygga upp en svartspritsorganisation. Jag har beskrivit hur det kan gå till och hur

³⁷ Slettan, Hva bor straffes

det har gått till för de försäljare jag intervjuat. Drivkraften är förtjänstmöjligheterna i förhållande till den låga risken.

När ett kontaktnät av kunder väl är etablerat kan kvantiteterna av alkohol till försäljning bli relativt stora. Det kan bli otympligt att själv ordna transporter. I det läget kan det te sig lockande att avstå en del av förtjänsten för att slippa resorna och bara ägna sig åt försäljningen. Där det finns en marknad finns det även aktörer. Jag har inte lyckats komma i kontakt med någon organisation på mellannivå. Dock har svartspritförsäljaren jag intervjuade berättat om hur denne, numera, köper sin sprit direkt från en organisation som finns i Malmö. Det hela är mycket enkelt och fungerar som en slags postorderförsäljning. Personen jag intervjuade som befinner sig i Oskarshamn ringer eller mejlar en beställningslista till organisationen i Malmö. Efter ett par dagar kommer en lastbil och levererar det beställda godset. Betalning sker direkt och sedan är det upp till beställaren att sälja sin sprit. Han bestämmer själv prispålägg.

Den kontrolloperation som Tullverket i samarbete med polisen gjorde mot organiserad smuggling som kallades "Operation myran" avslöjade en sådan mellanorganisation. Jag kommer nedan att beskriva hur smuggling i lite större skala kan ske.

3.9.1 Operation myran

Precis som i fallet med den mindre organisationen för organiserad smuggling är det ingen omöjlighet att för en "medelssvensson" med startkapital samt någorlunda organisatorisk förmåga att få ett dylikt projekt att gå i hamn. Ett faktum att ta hänsyn till vid smuggling är risken att åka fast. Även om den är mycket liten vid alkoholsmuggling i relativt små mängder så kan ett förverkande av inköpt alkohol bli kostsamt. Ett sätt att undvika det problemet är att utåt sett vara laglig vid inpassering vid svenska gränsen.

I privatinförsellagen³⁸ regleras hur mycket alkohol av olika slag³⁹ samt i vilket syfte⁴⁰ en person får ta in alkoholen till Sverige. Privatinförsellagen är en del av implementeringen⁴¹ av Cirkulationsdirektivet⁴². I Tullens arbetsuppgifter ingår att prioritera storskalig smuggling.⁴³ Kvantiteter som

³⁸ Lag (1994:1565) om beskattning av privatinförsel av alkoholdrycker och tobaksvaror från land som är medlem i Europeiska unionen

³⁹ Skattefria kvoter tom 1/1-04 är 5 L sprit, 6 L starkvin, 52 L vin, 64 L starköl

⁴⁰ Privatinförsellagen 1§ 1st "Resande som till Sverige för privatbruk..."

⁴¹ Även Lag (1994:1563) om tobaksskatt, Lag (1994:1564) om alkoholskatt, Lag (1994:1776) om skatt på energi.

⁴² Rådets direktiv 92/12/EEG

⁴³ Tullverkets årsredovisning budgetåret 2002, s. 11ff

uppgår till 1000 liter eller mer utöver tillåten kvot räknas såsom storskalig smuggling.⁴⁴

En busslast med myndiga människor får sålunda införa 150l sprit och 1920l öl⁴⁵. Deras syfte med alkoholen måste vara för privat bruk. Om en person tar med sig aldrig så lite alkohol över gränsen i syfte att sälja den vidare, utan att deklarerat varan så handlar det om smugglingsbrott. Utöver den ”lagliga” kvoten kan smugglarna även lasta in upp till 1000l för mycket utan att det blir klassat som ett prioriterat brott för tullen. Det är enligt tullen vanligt med alkohol som saknar ägare vid en kontroll. I en buss med 30 personer blir bevisvärigheterna uppenbara, i synnerhet om det till synes handlar om en nöjesresa där passagerarna inte har någon direkt koppling till varandra.

I operation myran följde man upp ett gäng människor som ofta sågs passera tullen. Namnet ”Myran” antog man eftersom de åkte fram och tillbaka över gränsen som myror på väg till och från stacken.

3.9.1.1 Tillvägagångssätt

Tillvägagångssättet var följande. Personer som var arbetslösa, sjukskrivna osv fick erbjudande om att få en gratis resa till Tyskland eller Danmark med buss. Det enda kravet var att man inte fick köpa full ranson av alkohol. En del fick lite betalt för besväret men de flesta nöjde sig med resan. När bussen nått fram till målet, vare sig det låg i Danmark eller Tyskland så lastades förberedda pallar med öl och sprit på bussen. Själva lastningen tog inte lång tid. Om lagret låg i anslutning till något varuhus fick de ”medbjudna” gå in och handla vad de ville ha med sig. Efter att lastning och handling var avklarad vände bussen mot Sverige igen. De allra flesta gångerna kunde bussen åka rakt av färjan eller bron in i Sverige utan någon kontroll. De gånger de blev stannade var ransonen förvisso lite hög men inte tillräckligt hög för att föranleda någon direkt åtgärd från tullens sida. Vad tullarna däremot reagerade på var de mycket enhetliga och prydligt packade pallarna med sprit, whisky och öl. Förklaringen var att man gått samman om större partier för att få det billigare.

I Sverige hade, lian som var under bevakning, ett lager där alkoholen lastades av. Om bussen inte hade blivit stoppad i tullen kunde det bli ytterligare en tur samma dag⁴⁶. Självklart är detta inte lagligt. Syftet med införseln har hela tiden varit att den största mängden inte skall vara för enskilt bruk utan säljas vidare. För Tullen eller i ett eventuellt brottmål är det dock inte lätt att kunna bevisa en sådan sak så länge resenärerna hävdar att det är för enskilt bruk. Då kvantiteterna inte heller uppgår till gränsen för

⁴⁴ Intervju med tf chef för tullens underrättelsetjänst, Mats Knutsson

⁴⁵ Räknat på en buss med 30 passagerare med de gränser på införsel som gäller året ut.

⁴⁶ Utlandsvistelsen måste ha varat i mer än 20 timmar enligt 2§ Lag(1994:1565) om beskattning av privatinförsel av alkoholdrycker och tobaksvaror från land som är medlem i Europeiska unionen.

storskalig smuggling är det inget som i normala fall prioriteras eller ens läggs någon nämnvärd tid på att försöka utreda.

Från mellanlagren i Sverige sprids sedan alkoholen ut till försäljare runt om i landet. Operation Myran avslöjade ett sätt att föra in oskattad alkohol till Sverige för försäljning. Det finns såklart fler sätt, och även storskalig smuggling förekommer. Hur trivialt det än kan tyckas med bussresor för sjukskrivna och arbetslösa så lyckades ligan, tullen övervakade, ta in 80.000l starksprit, 60.000l vin och 500.000l öl. Detta motsvarar i undandragna skatteintäkter ca: 20.000.000 miljoner kronor, under ett år.⁴⁷

Med så här stora kvantiteter skulle det krävas en väldigt stor organisation för vidare distribution ut till konsumenterna. Stora organisationer kräver övervakning och kontroll. Vidare blir en organisation känsligare för angrepp ju större den är. I likhet med exempelvis terrorister väljer man att gruppera sig i små isolerade celler utan allt för mycket information om varandra. Det blir alltså en organisation som mer liknar lösa maskor än fasta nätverk.

Genom att sälja spriten vidare till lokala försäljare får organisationen förvisso in mindre pengar per liter alkohol eller öl, däremot minimerar man risken för upptäckt vid försäljning samt kan sälja sina varor i så stora kvantiteter direkt att förtjänsten ändå blir stor. Köparen är exempelvis en lokal försäljare som i fallet med mannen från Oskarshamn som jag intervjuade. Den dagen han åker fast är det enda han har ett mobilnummer till ett kontantkort samt ett diffust utseende av en lastbilschaufför. Chansen att polisen skall kunna nysta vidare vid ett gripande är således minimal om man inte väljer att avvakta gripande av småhandlarna och kurirer till förmån för de bakomliggande personerna.

3.10 Större organisation

I nästa steg på min tänkta organisationstrappa kommer de riktigt komplexa organisationerna. När en brottslig affärsverksamhet genererar stora belopp börjar pengarna i sig att bli ett problem. Ett brottsligt extraknäck som det handlar om i de mindre organisationerna är summorna förvisso stora i förhållande till risk och arbetsinsats men det är inga problem att få ut pengarna i omlopp. Det är ingen som höjer på ögonbrynen om grannen som är anställd på något företag plötsligt har råd att köpa en ny bil. I de större organisationerna där medlemmarna jobbar med brott på heltid är situationen en annan. Det går inte att sätta in allt för stora summor på banken utan att dra ögonen mot sig.

Många av de större organisationerna är en komplex blandning av till synes fullt laglig och olaglig verksamhet. I exempelvis en del av de ryska ligorna av större modell finns det starka kopplingar till näringslivet men även till

⁴⁷ Uppgifter från intervju med Tullens underrättelsechef. Mig veterligen finns det inga officiella uppgifter om projektet ”Myran”.

myndigheter och politiker. Genom att se på graden av korrupktion i ett land kan man skapa sig en bild av hur troligt det är att ligor utnyttjar myndigheter och politiker i sina syften. I och med utvidgningen av EU där Polen och baltstaterna kommer med i gemenskapen kan man möjligen ana ett problem då de svenska myndigheterna blir tvingade till ett närmare samarbete trots att man är medveten om risken för kopplingar till organiserad brottslighet.

I Sverige har vi inte denna form av organiserad brottslighet.⁴⁸ Åtminstone inte ännu. Den verksamhetsberättelse som SÄPO årligen ger ut finns i två olika versioner, dels den öppna och dels den hemliga. Det är möjligt att det målas upp en annan bild i den hemliga analysen. Med tanke på de större organisationernas närvaro i östra Europa och det närmande som nu sker genom inträde i EU för vissa av dessa länderna kommer vi antagligen att få en fortsatt utveckling av de mer komplexa organisationerna även i Sverige. Att det redan idag finns förgreningar inne i Sverige från dessa organisationer torde vara klarlagt. Jag återkommer till detta i den hotbildsanalys jag presenterar längre ned i arbetet.

I övrigt uppfyller de större organisationerna säkerligen de vildaste fantasier beträffande den organiserade brottsligheten. Det råder på den här nivån inga oklarheter om huruvida organisationen är att betrakta såsom organiserad brottslighet eller inte. De stora organisationerna är själva sinnebilden för maffialiknande strukturer och arbetsätt. I dessa sammanhang ingår de klassiska organisationerna såsom Cosa nostra med ursprung i Italien och förgreningar ut i hela världen, främst USA. Från Japan kommer den ökända Yakuzan. Ryssland med Östeuropeiska länder står för det närmaste hotet mot oss. Ryska maffian samt den s.k. ”Juggemaffian”.

Beträffande begreppet organiserad brottslighet så är det inga svårigheter att i de här fallen klassificera organisationerna som just sådan. Alldeles oavsett de olika definitionsförsöken så är det de här organisationerna som utgör själva arketyper för organiserad brottslighet.

3.11 Analys av Elvapunktlistan

Jag har i den här uppsatsen valt elvapunktlistan⁴⁹ såsom en god representant för legaldefinition av den organiserade brottsligheten. Nedan kommer jag att kontrollera överensstämmelsen med den lilla, mellan och den större organisationen mot elvapunktlistan.

⁴⁸ SÄPOs verksamhetsberättelse 2002

⁴⁹ Bilaga E

3.11.1 Liten organisation

I den lilla organisationen är det i de fall jag stött på oftast en eller två personer som vid sidan av ordinarie jobb eller liknande bedriver spritförsäljning för att tjäna en extrahacka. Jag kommer här att fokusera på de svar jag fått av den person jag intervjuade med anledning av hans spritsmuggling och försäljning.

Personen jag intervjuade jobbade ensam. Han tog in hjälp på ad hoc basis när han företog sina smugglingsresor. Personerna han tog hjälp av var kamrater som han litade på och det var i stort sett samma personer varje gång. Här föreligger det alltså en skillnad mot de organisationer som i sin planering räknar med att de kommer att förlora ett visst antal chaufförer och liknande vid smugglingstillfällena. De som jobbade åt mannen jag intervjuade var hans kamrater och de visste sålunda precis vem de jobbade åt. Med anledning av detta anser jag att kravet⁵⁰ om samarbete mellan fler än två personer är uppfyllt.

De personer som, utöver huvudmannen, sålunda kan sägas ingå i organisationen hade klart definierade arbetsuppgifter. Möjligen kan det tänkas att det faktum att de var kamrater spelar in i den bemärkelsen att vid händelse av frånvaro för huvudmannen så skulle någon av dessa kunna träda in som försäljare eller liknande. Detta måste dock betraktas såsom undantagsfall och generellt sett finns det alltså klart åtskilda arbetsuppgifter för var och en.⁵¹

Den person som sysslar med försäljning och smuggling av sprit i Oskarshamn har hållit på under flera år. Han har inga avsikter att sluta med försäljningen. Smugglingsbiten har han så att säga lagt ut på entreprenad, vilket jag beskrev under rubriken 2.3. Att det handlar om en lång utsträckning i tiden torde alltså vara uppfyllt.⁵²

De kamrater som några gånger i månaden jobbade åt huvudmannen visste sina arbetsuppgifter och de hade på förhand fått reda på hur mycket de skulle tjäna på uppdraget. Utöver detta har jag svårt att tänka mig att det skulle finnas några andra påtryckningsmedel. Jag anser alltså inte att man kan tala om disciplin och kontroll i någon vidare bemärkelse.⁵³ Dock är det enligt mig ett gränsfall. Utan kontroll och någon form av disciplin skulle det inte fungera.

Utöver de brott jag beskrivit, alltså smuggling och olaglig försäljning, förekommer det ingen mer brottslighet. Huvudmannen som utöver sin

⁵⁰ 1:a punkten lyder ”Samarbete mellan fler än två personer” och är ett av de fyra krav som måste vara uppfyllt.

⁵¹ Detta är punkt 2 och lyder ”Egna tilldelade uppgifter åt var och en”.

⁵² Punkt 3 lyder ”Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriteriet hänför sig till gruppens stabilitet och [potentiella] varaktighet). Detta är den andra punkten som är obligatorisk.

⁵³ Punkt 4 lyder ”Någon form av disciplin och kontroll”

bisyssla jobbar heltid lever ett ordinärt liv med sin familj. Det krav på misstanke om allvarliga kriminella handlingar kan alltså inte anses uppfyllt.⁵⁴ Det går dock att anlägga en annan syn på den brottslighet som de facto förekommer. Jag kommer längre ned att återkomma till vardagsbrottslighet som en grund för grövre brottslighet. Om huvudmannen rent hypotetiskt skulle ha planer på att utöka sin verksamhet till grövre kriminella handlingar kan de mindre grova brotten ses såsom ett led i att verkställa den övergripande planeringen. Skall det inte i de fallen kunna anses såsom egalt huruvida den kriminelle för tillfället inte sysslar med grova brott?

Ett grundkrav för att den aktuella verksamheten skall vara lönsam är att det går att köpa billig sprit utomlands. Genom detta torde kravet vara uppfyllt, verksamhet på internationell nivå.⁵⁵

Det är föga troligt att det förekommer våld eller hot om våld i organisationer av den här storleken. Det som kan vara aktuellt skulle kunna vara i pressade situationer såsom risk för avslöjande för myndigheterna eller liknande. Jag anser inte att punkten är uppfylld.⁵⁶ Den man jag intervjuade hade aldrig använt våld i samband med sin verksamhet. Det finns för mig ingen anledning att betvivla detta då mannen som sagt är en vanlig familjefader med fast jobb. Förvisso är detta ingen garanti för att man avhåller sig från våld men att använda det som ett led i verksamheten är alltså inte aktuellt.

De strukturer som är aktuella i det här fallet är helt klart affärsmässiga. Hela verksamheten är uppbyggd kring det faktum att det går att tjäna pengar. Man använder sig av logistik för att frakta varorna och reklam för att kunna sälja dem osv. Den analogi som ligger närmast till hands är ett systembolag i privat regi. Punkten⁵⁷ torde alltså vara uppfylld.

Den nionde⁵⁸ och tionde⁵⁹ punkten handlar om penningtvätt och otillbörlig påverkan. Detta är överhuvudtaget inte aktuellt i det här fallet.

Den sista punkten⁶⁰ som behandlar motivet med verksamheten är direkt uppfylld. Motivet med hela organisationen är att tjäna pengar, alltså ett vinstintresse.

Slutsatsen måste efter den här något summariska genomgången bli att den lilla organisationen jag beskrivit inte är att anse såsom organiserad brottslighet. Allvarlighetsgraden på de kriminella handlingarna är inte tillräcklig. Anledningen till att jag ändå valt att ha med den lilla

⁵⁴ Punkt 5 lyder "Misstanke om allvarliga kriminella handlingar

⁵⁵ Punkt 6 lyder "Verksamhet på internationell nivå".

⁵⁶ Punkt 7 lyder "Användande av våld eller andra metoder för hot".

⁵⁷ Punkt 8 lyder "Användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer."

⁵⁸ Punkt 9 lyder "Deltagande i penningtvätt"

⁵⁹ Punkt 10 lyder "Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin"

⁶⁰ Punkt 11 lyder "Strävan efter vinning och/eller makt".

organisationen såsom ett exempel på organiserad brottslighet är dels för att visa på svårigheterna att avgränsa vardagsbrottsligheten från den organiserade brottsligheten. Dels för att belysa problematiken kring småbrottens förmåga att i vissa fall leda till grövre brottslighet som mycket väl kan leda till organiserad brottslighet.

I min beskrivning ovan, av mellanorganisationen, syns en tydlig koppling mellan den lilla organisationen och den lite större. Med en sådan bild i bakhuvudet är det inte utan vidare man kan avfärda den lilla organisationen som vardagsbrottslighet. Hade det inte varit för kravet på misstanke om allvarliga kriminella handlingar skulle även den lilla organisationen ha kunnat definieras såsom organiserad brottslighet. I en liten organisation där syftet hela tiden varit att så småningom komma in på grövre brottslighet kanske man redan i initialskedet betrakta verksamheten som en del av något större.

Gränsen måste ju självklart dragas någonstans annars vore det ingen idé med en definition. Det svåra är att dra gränsen korrekt.

3.11.2 Mellanorganisation

Punkterna ett till fyra samt sex till åtta är i stort sett desamma som jag beskrivit ovan. Det är en större organisation och därmed mer människor inblandade. I en större organisation är det viktigt med god kontroll och disciplin med funktionsindelning för de inblandade för att det skall fungera.

Vad beträffar punkten fem så kan det återigen vara svårt att svara jakande på den. Förvisso sker smugglingen och försäljningen i betydligt större skala än i den mindre organisationen. Viktigt att komma ihåg är dock att exempelvis Tullen drar gränsen för prioriterade smugglingsbrott vid 1000l. Det man höll på med i organisationen som kontrollerades i kontrollprojektet Myran var alltså inte vid de enskilda smugglingsbrotten att anse såsom prioriterat. Genom alla dessa små oprioriterade brott om dock organisationen, som jag nämnt, upp i stora kvantiteter av både sprit och pengar på ett år.

Vad beträffar deltagande i penningtvätt så är det tveksamt om en mellanorganisation av det här slaget har kompetens, resurser eller ens behov av att syssla med penningtvätt. Läget blir dock ett annat om man tänker sig att exempelvis Hells Angels förestår en dylik organisation. Den verksamhet som framträdde i operation myran kan då mycket väl bara vara en del av en mängd kriminella verksamheter som en organisation sysslar med.⁶¹ Om

⁶¹ I en tidigare uppsats jag skrivit behandlade jag Hells Angels och undersökte deras struktur. I ett fall som detta kan det exempelvis handla om en eller två medlemmar som sysslar med denna typ av verksamhet. Organisationen i stort har då liten direkt inblandning i den operativa verksamheten. De fullvärdiga medlemmarna kan mycket väl ta in folk från

man väljer att se verksamheten såsom en del av något större kan penningtvätt mycket väl vara en del av verksamhetsområdet som organisationen i sin helhet sysslar med. Som bekant är exempelvis den förre ledaren för Hells Angels väldigt tursam vad beträffar lottvinster och liknande, alltså med största sannolikhet en del av en penningtvättsverksamhet.⁶²

I den smugglande verksamheten av typen som framkom i operation Myran så är någon påverkan av tullare eller liknande inte en del av upplägget. Genom att använda sig av bulvaner som reser med räknar organisationen med att klara en kontroll i exempelvis en tullstation.

Målet med verksamheten är helt klart ett vinstintresse.

Om man väljer att betrakta den ovan beskrivna verksamheten såsom en del av exempelvis Hells Angels så blir svaret ett annat på en del punkter. Punkten fem som handlar om allvarliga kriminella handlingar samt punkten sju där användande av våld eller andra metoder för hot tas upp måste i det sammanhanget besvaras jakande. Hells Angels bygger sin verksamhet på allvarliga kriminella handlingar samt våld och hot om våld. Det är dock viktigt att komma ihåg att det inte är organisationen Hells Angels som sysslar med verksamheten utan enskilda medlemmar om än med moderorganisationens goda minne.

3.11.3 Större organisation

Den större organisationen i det här sammanhanget är något av en sinnebild av hur en organiserad brottslighet bedrivs. De exempel jag nämnt såsom Cosa nostra, Yakuza osv är per definition att betrakta såsom organiserad brottslighet. Samtliga punkter i samtliga definitioner stämmer in.

sk "hangarounds" och liknande i ad hoc liknande grupperingar som passar bra för just den verksamhet de för tillfället väljer att syssla med. Organisationen i stort, i det här fallet Hells angels, bistår då på ett mer indirekt sätt med hjälp och medlemmen ger en del av vinsten till moderorganisationen.

⁶² Jag har ingen annan grund för detta påstående än en del tidningskrivierier för något år sedan. Upplägget i sig, att köpa vinstlotter, är dock en förekommande form av penningtvätt.

4 Autonoma grupperingar

Jag kommer att under den här rubriken ta upp exempel på sk autonoma grupperingar som förekommer i Sverige. Det handlar om ideologiska grupperingar som i sin verksamhet i vissa lägen kommer att efterlikna strukturen hos den organiserade brottsligheten. Jag ställer mig frågan om det är så att en ideologisk grupp kan vara att betrakta såsom organiserad brottslighet. En intressant anekdot i det här sammanhanget är att den Italienska maffian från början var just en ideologisk grupp som använde våld för att nå sina politiska mål.

4.1 AFA

Antifascistisk aktion bildades på nittioalet av olika vänstergrupperingar som en reaktion mot högerextremisternas 30:e november firanden. De skulle ta upp kampen mot nazister, fascister, homofober osv. Med kamp menade de att användande av våld var en nödvändighet. I och med användandet av våld kom AFA anhängare snart i konflikt med polis och andra rättsvårdande myndigheter. AFA uttalar i sin plattform att man motsätter sig det ”kapitalistiska samhällssystemet” som enligt dem idag råder i Sverige. Istället vill man genom revolution avskaffa staten och leva i ett statslöst samhälle utan klasser.

AFA är uppbyggt såsom ett nätverk bestående av olika lokala föreningar. Varje förening är självstyrande så länge de håller sig inom den gemensamma plattformen. Arbetsmetoderna är uttalat utomparlamentariska. Det får inte förekomma någon annan form av arbete då man tar avstånd från samhällssystemet av idag.

De anarkistiska dragen i AFA är tydliga tillika de extremradikala vänsteråsikterna. Enligt AFA:s gemensamma plattform skall det inte finnas någon centralstyrning. Mycket tyder dock på att det de facto finns en sådan.⁶³ Ett tiotal aktiva vänsterextremister tros ligga bakom mycket av den centrala planeringen både i AFA och i andra liknande grupperingar⁶⁴.

4.1.1 ANALYS

AFA är en organisation som klart uttalar sympati för användandet av våld. De har olika handböcker⁶⁵ som mycket ingående beskriver dels vilka

⁶³ SÄPOs verksamhetsberättelse 2002

⁶⁴ Det finns diverse fraktioner i bla SAC, ATTAC, De vita overallerna osv som sympatiserar med AFA och stödjer våldsanvändningen.

⁶⁵ Exempel ”Så blir din kravall lyckad” och ”Den lila svarta”

rättigheter en våldsverkare har och dels hur så mycket skada som möjligt skall åstadkommas.

AFA ingår i ett nätverk av diverse organisationer på vänsterkanten. Mycket talar för att det är samma människor som ingår i olika organisationer. Mycket talar även för att det är en mindre grupp som på central nivå styr och planerar. Enligt säkerhetspolisen handlar det om 10 – 20 mycket initierade personer som styr.⁶⁶ Säkerhetspolisen skriver följande ”*All form av hierarki, såväl på individ-, grupp- som samhällsnivå, definierar anarkisten som förtryck. Den autonoma miljön är trots sin anti-hierarkiska struktur mycket välkoordinerad och flexibel.*”⁶⁷

4.1.2 Brottsstatistik

AFA är något av en ledande organisation för de övriga autonoma grupperingarna i Sverige. De anarkistiska värderingarna gör det omöjligt för AFA att officiellt framstå som ledare. Enligt säkerhetspolisen har AFA förvärvat respekt hos övriga grupper genom att vara duktiga på demonstrationer och aktioner. Tabellen nedan kan ses såsom ett exempel på hur AFA förvärvat sitt ”goda” rykte. AFA var med om merparten av demonstrationerna.

*Protester och brott vid möten under det svenska EU-ordförandeskapet*⁶⁸

<i>Månad</i>	<i>Möten</i>	<i>Protester</i>	<i>Händelser under någon av protesterna</i>	<i>Polisiära åtgärder</i>
<i>Januari</i>	7	3	Skadegörelse	PL 13§
<i>Februari</i>	8	4	Skadegörelse	PL 13§
<i>Mars</i>	10	6	Skadegörelse	PL 13§
<i>April</i>	19	10	Skadegörelse, blockad, våldsamt upplopp	PL 13§ + gripanden
<i>Maj</i>	20	8	Skadegörelse, blockad	Gripanden
<i>Juni</i>	8	1	Skadegörelse, blockad, våldsamt upplopp	PL 13§ + gripanden

Tabellen anger i kolumn 2 det totala antalet EU-möten under en viss månad, i kolumn 3 antalet möten som mötts av protester i någon form av utomparlamentarisk aktivitet. I kolumn 4 redovisas händelser som förekommit någon gång under protesterna och i kolumn 5 de polisiära insatser som varit nödvändiga.

Statistiken visar att de autonoma grupperna inte bara verbalt uttrycker sin sympati för våld. Våldet är ofta mycket välplanerat och välorganiserat. Som

⁶⁶ SÄPOs verksamhetsberättelse 2002

⁶⁷ SÄPOs verksamhetsberättelse 2002, s. 42

⁶⁸ Tabellen är i sin helhet tagen från SÄPOs verksamhetsberättelse 2001

exempel på detta kan nämnas kravallerna kring EU-toppmötet i Göteborg 2001. I förundersökningen framkom hur man genom att använda sig av ”spanare” på cyklar systematiskt samlade in information om polisens aktiviteter samt även vart fredliga demonstrationer ägde rum. Sambandet skedde bla genom användande av SMS. Informationen mottogs av en sambandscentral som sammanställde informationen och spred den vidare samt planerade aktioner. I de domar⁶⁹ som följde på kravallerna i Göteborg kunde man utläsa en straffhöjande effekt pga att våldet riktat sig mot de demokratiska värdena. Man kan förvisso inte dra några generella slutsatser⁷⁰ av dessa avgöranden mer än att domstolen i dessa fall såg mycket allvarligt på våldet som använts och i synnerhet syftet med våldet.

Som tydligt framgår har den anarkistiska organisationen AFA som officiellt sett inte har någon central ledningsfunktion lyckats planera, organisera och realisera aktioner med nästintill militär precision. Utöver sambandscentral använde man sig även av störsändare som vid vissa tidpunkter slog ut polisens radiotrafik. Syftet med aktionerna är, åtminstone officiellt att realisera en utopisk värld utan förtryck, parlamentarism, kapitalism, sexism osv. Målen är i sig så storartade att medlen för att nå dit kan försvaras av just målets betydelse. Om man väljer att bortse från de utopistiska målen och ser till de kortsiktiga och mer pragmatiska effekterna av aktionerna kan bilden bli en annan. För det första finns det ett klart samband mellan våldsanvändning och utrymme i medierna. Vänsterorganisationer i allmänhet och de autonoma grupperna i synnerhet är mycket professionella vad beträffar att få ”gratisreklam” i media. För det andra förekom det rena inbrott och stöldräder i de affärer som slogs sönder under kravallerna. Märkesaffärer såsom Bang-Oluffsen blev länsade på varor.

Våldet i sig kan säkert locka vissa typer av människor som vill vara med där det händer. Ur ett grupp psykologiskt perspektiv kan det räcka med att några stycken pådrivare för att få en hel grupp att agera på ett visst sätt.

4.1.3 AFA –organiserad brottslighet?

Kan man se de autonoma grupperna som organiserad brottslighet? Det kan vara av intresse att jämföra exempelvis AFA:s aktiviteter och mål med de punkter som, i elvapunktlistan⁷¹, definierar företeelsen.

AFA är, som ovan beskrivits, ett nätverk som består av olika lokalgrupperingar. Således handlar det om ett samarbete mellan mer än två människor. Under kravallerna i Göteborg hade ledningsstaben väldigt tydliga arbetsuppgifter. Det var allt från spanare till sambandsmän och

⁶⁹ bla NJA 2002 s. 533 och NJA 2002 s. 198

⁷⁰ Detta säger även RÅ i sitt yttrande över betänkandet om maskeringsförbud i SOU 2002:122

⁷¹ Bilaga E

planerare. Utöver dessa fanns det ett mindre antal personer som många gånger lyckades uppvigla relativt fredliga demonstranter till våldsdåd och motstånd mot polisen. AFA som bildades under 1990-talet i Sverige har funnits ute i Europa ända sedan 1970-talet. Rörelsen i Sverige har under de år den funnits vuxit både beträffande medlemmar⁷² och i anseende hos de andra vänstergrupperingarna.

Jag skulle vilja dela upp AFA och de andra grupperna i två olika lägen. För det första finns det ett "standbyläge" där grupperna i huvudsak sysslar med propaganda såsom flygblad och klotter mm. Även möten i de lokala grupperna där frågor diskuteras och planer smids. I det här läget krävs ingen stark disciplin eller organisation mer än de rent praktiska frågorna som vart man skall träffas, hur dags osv.

För det andra finns det ett mer aktivt läge. Det är när större aktioner skall verkställas. Det kan handla om allt från konfrontationer⁷³ till större planerade kravaller såsom exempelvis Göteborg 2001. Vid aktiva lägen då flera lokalorganisationer skall ingå krävs det en mycket stark och disciplinerad ledning. Om man betänker att fienden i många fall är polisen är det lättare att förstå vilken planering och organisering som krävs för att lyckas. I Göteborg var bla AFA i många lägen bättre organiserade, utrustade och ledda än vad polisen varit.

Den största andelen brott som de autonoma gör sig skyldiga till är antagligen av ringa art såsom skadegörelse, förtal och liknande. Dock finns det många exempel på när AFA gjort sig skyldiga till brott som gett långa fängelsestraff. Vid sk konfrontationer handlar det om noga planerad och överlagd misshandel, många gånger grovt brott. Det är inte organisationen som blir dömd och följaktligen kan det vara svårt att skapa sig en uppfattning om hur många fall av misshandel mm som medlemmar ur AFA gör sig skyldiga till.

Syftet med exempelvis kravallerna är det ovan utmålade utopiska samhällets uppståndelse genom parlamentarismens fall. Detta handlar om just ett utopiskt mål men hoten mot samhället är ändå reella. Varje organisation som säger sig vilja störta rättssamhället måste tas på allvar då de enskilda handlingarna mycket väl kan vara av allvarlig art.

AFA i Sverige är en systerorganisation till andra AFA grupper runt om i Europa. I AFA:s plattform står att läsa följande: "*AFA är en del av en internationell revolutionär vänsterrörelse, som arbetar enligt liknande riktlinjer.*"⁷⁴

⁷² Det går inte att ange en specifik siffra på hur många medlemmarna är i de olika organisationerna i den autonoma miljön. Polisen har kartlagt mellan 10 – 20 huvudmän som verkar som en slags ledningsgrupp vid större demonstrationer och liknande. Många av medlemmarna rör sig mellan de olika organisationerna väldigt fritt.

⁷³ En konfrontation kan handla om att en viss medlem i exempelvis någon högerextremistisk grupp skall misshandlas.

⁷⁴ Nätverket Antifascistisk Aktions plattform

Utöver kravallerna och upploppen förordar AFA en kamp innefattande våld mot hela det parlamentariska systemet. Genom att provocera polisen vill AFA få fram hur det demokratiska samhället egentligen fungerar. Att det är en tunn mask som skyler de fascistoida tendenserna.⁷⁵ Både hot om våld och direkt våld utförs på bla högerextrema. AFA väljer ut en eller några ur en högerextrem grupp och misshandlar dem.

AFA är motståndare till det kapitalistiska systemet i sin helhet. Sannolikheten att AFA skulle ägna sig åt penningtvätt eller liknande affärer är enligt mig uteslutet. Det finns en teoretisk möjlighet att några av medlemmarna använder sig av AFA för att tillfredställa helt andra behov än de rent ideologiska samt våldsromantiska. Det kan finnas individer som systematiskt utnyttjar kaoset vid större kravaller för att tillgodogöra sig varor från affärer. Om så är fallet kan verksamheten dock inte vara av någon större omfattning.

Genom sina aktioner vill AFA påverka hela det parlamentariska systemet. Vid kravallerna i Göteborg 2001 var det hela den Europeiska unionens ledare som utsattes för effekterna av de våldsamheter bla AFA var med och startade. Vad som hade hänt om demonstranterna de facto hade kommit åt ledamöterna är en obesvarad fråga. Att de vill påverka politikerna på ett otillbörligt sätt är dock klarlagt. Medierna är intresserade av lösnummerförsäljning och nappar mer än gärna på våldsamma demonstrationer. Här kan man dock inte tala om någon otillbörlig påverkan på något annat sätt än att AFA gör medierna intresserade genom olagliga metoder.

Om AFA skulle lyckas med sitt mål och få ett samhälle utan vare sig gränser eller ledare kan man bara spekulera i vad som skulle hända. Organisationen AFA måste dock sägas sträva mot denna form av samhälle. Samhället i sig skulle innebära att AFA inte längre skulle behövas. AFA skulle vid en måluppfyllelse i sig bli onödigt. Detta kan aldrig bli mer än rent filosofiska hypoteser då en måluppfyllelse inte är annat än en utopi. De indirekta målen för AFA kan sägas vara bla att vara motkraft mot högerextremister och andra fascister. Vidare vill man visa vårt nuvarande samhälles svagheter. AFA måste därför sägas ha en strävan efter makt. Makten att ändra den politiska verkligheten. Makten att få bort högerextrema element från samhället.

4.1.4 Elvapunktlistans applicering på AFA

För att ironisera skulle antagligen Rotary eller liknande sammanslutning passa in på den vedertagna elvapunktlistan som officiellt används av EU

⁷⁵ Grundtanken går att spåra tillbaka till terroristvägen där främst tyska terrorister på 1970-talet och framåt ville väcka människorna ur den slummer som samhällets ledare lyckats vagga in dem i.

länderna. Vad jag menar är att många legitima organisationer uppfyller en eller flera punkter på listan, utan att för den skull klassas såsom organiserad brottslighet.

Diskussionen huruvida AFA eller någon liknande autonom gruppering skulle kunna tänkas vara att klassificera såsom organiserad brottslighet eller ej enligt elvapunktlistan är egentligen egal. Det intressanta är att AFA mycket väl skulle kunna uppfylla de kriterier som krävs för att klassas såsom organiserad brottslighet. Liksom mycket annat inom juridiken handlar det många gånger om en tolkningsfråga. De punkter som måste uppfyllas i listan⁷⁶ är enligt mitt resonemang ovan uppfyllda. Tveksamheter kan möjligen råda kring strävan efter vinning och / eller makt. Att vilja omstörta samhället med våld för att driva igenom sina egna åsikter torde dock kunna klassificeras såsom strävan efter makt. Likaså kan den femte punkten, misstanke om allvarliga kriminella handlingar, tänkas ligga ivägen för en ren sortering under begreppet organiserad brottslighet. De domar som jag tagit upp ovan, och i synnerhet NJA 2002 s. 533, visar att Högsta domstolen finner de brott som begåtts såsom mer allvarliga pga syftet med handlingarna. Om de autonoma grupperna hade lyckats med att störa delegaterna i de olika mötena mer än de faktiskt gjorde hade brotten förmodligen blivit bedömda såsom ännu allvarligare.

4.2 Analys

Diskussionen om vad som skall betraktas såsom organiserad brottslighet får inte blandas ihop med diskussionen om huruvida organisationer skall kunna kriminaliseras eller inte. Vid ett konstaterande att det rör sig om organiserad brottslighet är det fortfarande individerna i organisationen eller nätverket som begår brotten. Som ett konkret exempel kan nämnas den italienska maffian. De allra flesta torde vara överens om att det handlar om organiserad brottslighet, kanske till och med att den italienska maffian kan betraktas såsom en urtyp för organiserad brottslighet. Detta innebär dock inte att man kan döma alla som är medlemmar för brottet organiserad brottslighet, även om det hade funnits. Det viktiga måste vara de konkreta brott som begåtts inom organisationen av individuella medlemmar. Det är stor skillnad mellan exempelvis den högste ledaren som i kraft av sin position bestämmer huvuddragen i operationerna organisationen är inblandade och dennes mor som mycket väl kan tänkas dra nytta av vinsterna av operationerna.

Kriminalisering av medlemskapet i en organisation skapar antagligen mer problem för de rättsvårdande myndigheterna än vad det skulle underlätta. Detta är dock en mycket komplex fråga som mycket väl skulle kunna vara

⁷⁶ Punkterna 1, 3, 5 och 11

upphov till ett helt examensarbete⁷⁷. Jag återkommer till den här frågan i min slutliga analys.

Syftet med ett begrepp som organiserad brottslighet är istället att de rättsvårdande myndigheterna skall kunna benämna en viss sorts brottslighet. Vidare kan det vara intressant att ha ett fastställt begrepp då de rättsvårdande myndigheternas befogenheter diskuteras. Den organiserade brottsligheten upplevs av många som ett växande och allvarligt problem. Både polisen⁷⁸, tullen⁷⁹ och åklagarna⁸⁰ skulle välkomna ökade befogenheter när de handskas med dylik brottslighet.

I fallet med de autonoma grupperingarna är man dock inne på ytterligare en svår gränsdragning. Politiska åsikter är i grundlag skyddade i Sverige. Om man klassar en politisk, om än våldsam, rörelse så är staten inne på ett område som kräver stor försiktighet. Har staten väl förbjudit AFA så är steget betydligt mindre till att förbjuda andra partier. Varje steg på den vägen torde vara en inskränkning i rättstaten och vår demokratiska livsstil i Sverige.

⁷⁷ Exempelvis Pernilla Svärds examensarbete från VT2001 ”Den organiserade brottsligheten – är ett förbud mot kriminella organisationer eller aktivt deltagande däri en framkomlig väg?”

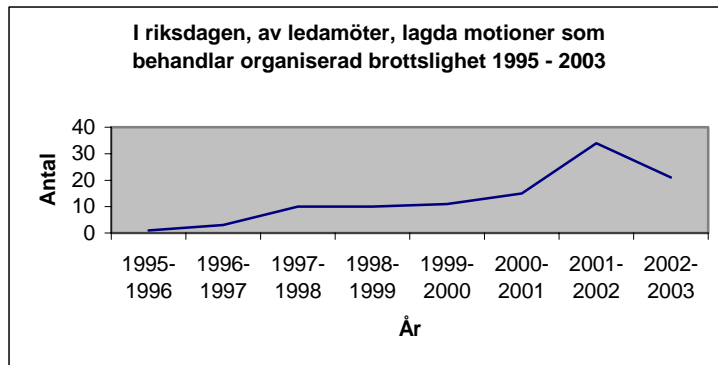
⁷⁸ Micke Westling, Rikspolisstyrelsens rotel för våldsbrott

⁷⁹ Tullens underrättelseavdelning i Malmö

⁸⁰ Internationella åklagarkammaren i Malmö

5 RIKSDAGEN

Intresset för företeelsen organiserad brottslighet i Riksdagen kan genom en enkel undersökning sägas ha ökat. Genom att undersöka hur många motioner som framlagts av ledamöterna kan jag konstatera att intresset ökat.

Intresseökningen kan ha många förklaringar. Riksdagen behandlar ärenden som enligt den är av vikt för Sverige. Härav vågar jag mig på att dra slutsatsen att Riksdagen ser den organiserade brottsligheten som ett ökande problem för Sverige som måste bemötas.

5.1 Enkätundersökning

Ovan har jag konstaterat att definitionen av organiserad brottslighet skiljer sig åt hos de rättsvårdande myndigheterna. Hur är det då i Riksdagen? Vad menar den enskilde ledamoten med organiserad brottslighet, vilka kriterier ställer han eller hon upp? En enligt mig intressant frågeställning är hur den enskilde riksdagsledamoten ställer sig till EU:s elvapunktlista.

Jag skickade ut ett frågeformulär till samtliga riksdagsmän och kvinnor. Jag uttryckte specifikt att jag ville veta dennes personliga uppfattning om vad som är att betrakta såsom organiserad brottslighet, alltså inte partiets officiella ståndpunkt om sådan finnes. Jag kommer nedan att redogöra för resultatet.

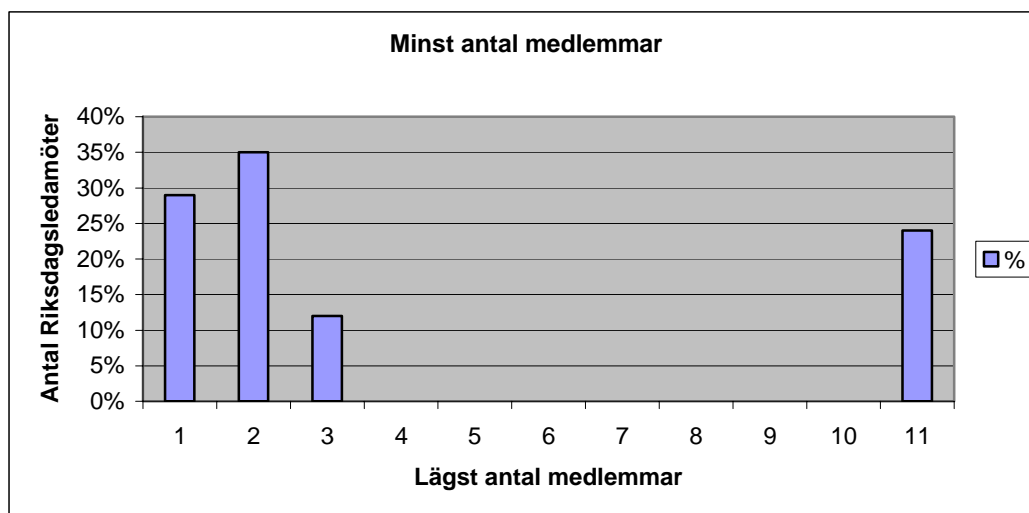
Efter samtal med en riksdagsman beträffande möjligheten att få en enkät besvarad av de, av enkäter, hårt ansatta riksdagsmännen kom jag fram till att en förenklad enkät var att föredra. Frågorna gick därför ut via E-post till samtliga riksdagsledamöter. Det fanns möjlighet att besvara enkäten med vändande E-post, för att på så vis förenkla processen. Svarefrekvensen blev enligt mig hög men tyvärr kände jag mig manad att inte räkna med ledamöter som själva inte svarade med sin privata uppfattning utan direkt hänvisade till partiets officiella ställningstagande. Ytterligare ett tiotal kände sig för osäkra för att kunna presentera sin ståndpunkt. Sålunda räknade jag endast med 20 svar av 349 tillfrågade. Svarefrekvensen är alltså låg, men spridningen mellan partierna var bra.

5.2 Riksdagsenkätsvaren

Jag kommer nedan att presentera fråga för fråga i diagramform. Efter varje presentation kommer jag att skriva en kortare analys av resultatet. Frågan som riksdagsledamöterna svarat på återfinnes högst upp på varje diagram.

5.2.1 Fråga ett ”Hur många personer skall minst vara inblandade?”

I elvapunktlistan⁸¹ är antalet personer som samarbetar ett av de obligatoriska krav som ställs upp för att det skall handla om organiserad brottslighet. Det minsta antalet måste vara fler än två personer, alltså tre och fler. Riksdagsledamöternas svar blev enligt följande:

De allra flesta (65%) håller alltså inte med om Elvapunktlistans obligatoriska krav på att minst tre personer måste samarbeta i organisationen. Intressant att anmärka här är de personer som tycker att det räcker med endast en person för att det skall kunna handla om organiserad brottslighet.

⁸¹ Bilaga E

5.2.2 Fråga två, ”Skall arbetsuppgifterna inom organisationen vara uppdelade?”

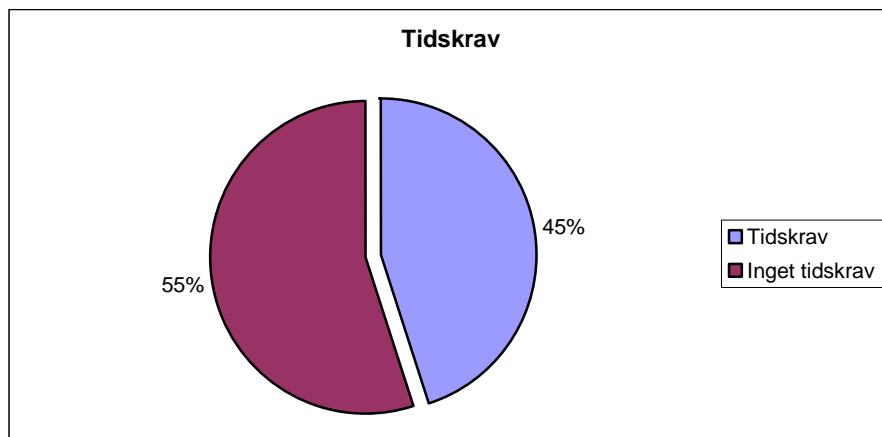

Frågan bygger på andra punkten i Elvapunktlistan. I andra punkten står att läsa om kravet på egna tilldelade uppgifter åt var och en. Detta är förvisso inte ett av de obligatoriska kraven, men säger ändå en hel del om vilken syn man anlägger på begreppet organiserad brottslighet. Inom exempelvis den italienska maffian, som för övrigt samtliga riksdagsledamöter som medverkat i enkäten tycker är organiserad brottslighet, är uppgifterna strikt uppdelade.

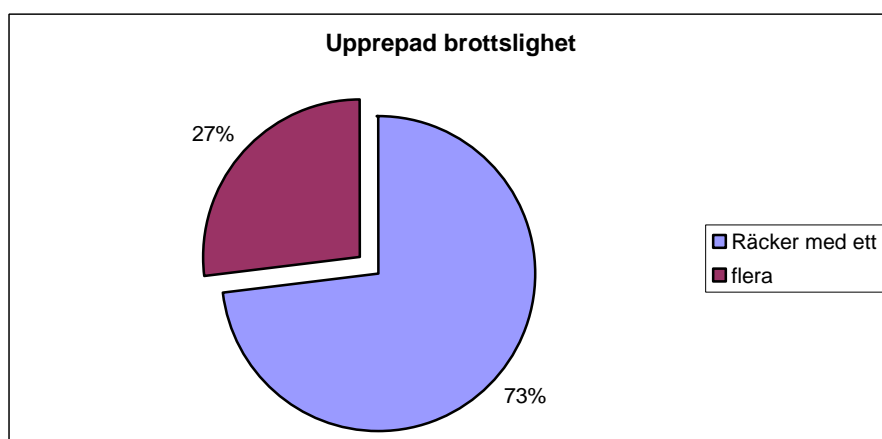
Uppdelningen har till viss del att göra med disciplinen som blir viktigare ju större organisationen blir. Den stora majoritet som anser att uppdelning av arbetsuppgifter är oväsentlig kan ha sin förklaring i att dessa även anser att mindre organisationer är att anse såsom organiserad brottslighet. I en organisation som består av endast ett fåtal människor kan någon strikt uppdelning av arbetsuppgifterna av praktiska skäl inte vara aktuell. I det exempel på en liten spritsmugglings- samt spritförsäljningsorganisation som jag gav ovan i uppsatsen handlar det om en huvudman med ett antal personer som mer ad hoc baserat hjälper till. Denna typ av organisation uppgav 1/3 av riksdagsledamöterna i enkätsvaren vara att betrakta som organiserad brottslighet. Viktigt att tillägga är dock att i enlighet med Elvapunktlistan så räcker det med tre personer för att det skall kunna handla om organiserad brottslighet. I en tänkt organisation med endast tre medlemmar kan det alltså säkerligen förekomma såväl hierarki, struktur och disciplin. Vidare kan det mycket väl vara så att arbetsuppgifterna är strikt uppdelade.

Sålunda kan riksdagsledamöternas syn på vad organiserad brottslighet är i det här fallet stämma överens med elvapunktlistan. Uppdelade arbetsuppgifter inom en organisation kan vara ett tecken på att det handlar om organiserad brottslighet men det är inget absolut krav.

5.2.3 Fråga tre och fyra, varaktighet samt upprepade brottstillfällen.

Frågan löd ”Finns det, enligt dig, något tidskrav för hur länge organisationen skall verka?” och den bygger på elvapunktlistans tredje punkt som är ett av de fyra obligatorierna bland kraven för definitionen organiserad brottslighet. Som en kompletterande fråga med anknytning till den här punkten fick de tillfrågade även svara på frågan om det, enligt dem, räcker med att brottslig gärning endast företas vid ett eller ett fåtal tillfällen. Man kan förvisso tänka sig att en organisation sätter upp ett långsiktigt mål där de planerar att göra ett enda brott som kräver lång planeringstid. Utöver det fallet är upprepad brottslighet dock ett tecken på varaktighet och utsträckning i tiden. Svaren blev som enligt nedan.

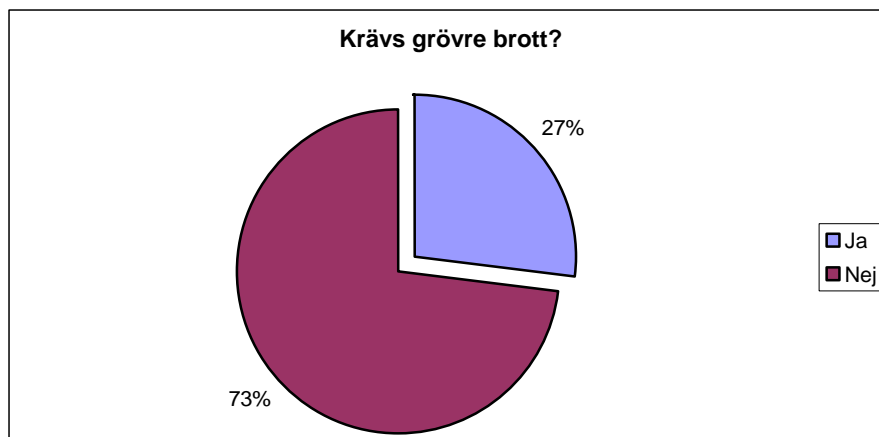

Viktigt att minnas är att upprepad brottslighet på intet sätt är ett absolut eller ens ett av kraven som är uppräknade i elvapunktlistan. Mitt syfte med frågan var att på ett mer indirekt sätt få fram vilken vikt de tillfrågade lade vid en stabil organisation som under längre tid verkar inom sitt brottsliga värv.

På den direkta frågan var det ungefär hälften av de som svarade som ansåg att tiden spelade en väsentlig roll i bedömningen om det handlade om organiserad brottslighet eller ej. Nästan $\frac{3}{4}$ ansåg att det mycket väl räcker med ett eller ett fåtal brott för att det skall kunna handla om organiserad brottslighet. Den naturliga frågeställningen blir då om dessa menade att det handlade om ett eller ett fåtal grövre brott som kräver lång förberedelsestid. För att dra paralleller med terrorismen kan man tänka sig att exempelvis attentatet mot World trade center 2001 krävde en lång förberedelsestid som resulterade i brottsliga handlingar utspelade under en dag.

5.2.4 Fråga fem, "Dignitet"

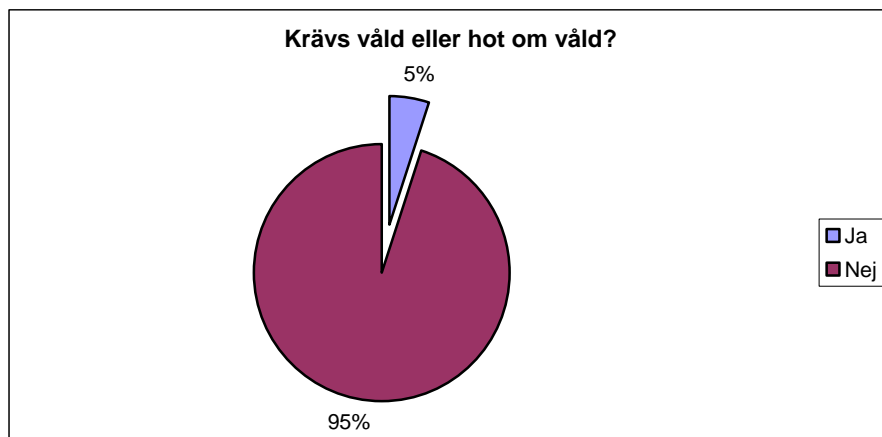
På frågan om det krävdes viss dignitet på brotten ansåg flertalet att det inte gjorde det. Siffrorna blev desamma som på den föregående frågan och med ett par undantag var det samma personer som svarade att det räcker med ett brott och att det inte behöver vara någon viss dignitet på brottet.

Ytterligare en gång har alltså de svarande ledamöterna gått helt emot den officiella hållningen beträffande kriteriet "Lång eller obegränsad utsträckning i tiden.". Vidare visar det senaste diagrammet även att en majoritet av de svarande inte anser att det krävs grövre brott för att det skall kunna definieras såsom organiserad brottslighet. Detta skiljer sig helt från den femte punkten i elvapunktlistan, även den är obligatorisk, som säger att det skall föreligga misstanke om allvarlig brottslighet.

5.2.5 Fråga 6, "Våld eller hot om våld"

Detta styrks ytterligare vid betraktande av svaren som riksdagsledamöterna gett angående om de anser att det överhuvudtaget krävs våld eller hot om våld. Siffrorna visar på en tydlig uppfattning att det inte behöver förekomma våld eller hot om våld för att det skall handla om organiserad brottslighet.

Diagrammet ovan besvarar även frågan som ställts i anknytning till den sjunde punkten i elvapunktlistan, användande av våld eller andra metoder för hot.

5.2.6 Fråga 7, ”Gränsöverskridande verksamhet”

De riksdagsledamöter som besvarade enkäten var helt eniga om att gränsöverskridande verksamhet inte var något specifikt kännetecken för organiserad brottslighet. Detta blir extra intressant med tanke på att tullens inofficiella definition på organiserad brottslighet är att det handlar om fler än två personer som begår gränsöverskridande brottslighet. Självklart måste detta sättas in i det perspektivet att Tullen de facto har ett arbetsfält som kräver någon form av gränsöverskridning. Det var alltså 100% av de svarande som ej ansåg att gränsöverskridande verksamhet är ett krav eller kännetecken på organiserad brottslighet. Punkt sex i elvapunktlistan säger ”Verksamhet på internationell nivå.”. Förvisso inget absolut krav men ändå ett kännetecken på organiserad brottslighet.

5.2.7 Fråga 8, ”Strävan efter vinning och / eller makt”

Det sista kravet som står att läsa i elvapunktlistan är ett av de obligatoriska kraven. Det som står är följande: ”Strävan efter vinning och / eller makt.”. Riksdagsledamöterna svarade enligt diagrammet nedan.

Nästan 2/3 anser alltså inte att det krävs ett mål såsom vinning eller makt. En intressant frågeställning är då vilket motivet bakom brottsligheten skall eller kan vara. En organisation som sysslar med brott har, enligt mig, antingen som mål att få vinning eller makt. Organisationen Hells Angels har förvisso en inställning till lag och rätt som till vissa delar kan sägas ligga till grund för deras brottsliga förehavanden. Jag ifrågasätter dock starkt om Hells Angels skulle finnas i sin nuvarande form om det inte handlade om vinning som motiv. Faktum kvarstår dock. 2/3 av de svarande ledamöterna i riksdagen anser inte att vinning eller makt behöver vara det som driver en organisation för att den skall kunna klassas såsom organiserad brottslighet.

5.3 Sammanfattning

De resultat som framkom genom enkätundersökningen visar tydligt på de skilda definitioner riksdagsledamöterna lägger i begreppet organiserad brottslighet. Jag återkommer till mer diskussion kring resultatet i min analys.

6 Framtida hotbild

Det är ibland lätt att hamna i ”modesvängar” även inom de rättsvårdande myndigheterna. Åklagare, polis och tull är i grund och botten styrda av våra politiker. Övergripande handlingsdirektiv och prioriteringar samt även ekonomiska styrmedel är helt i händerna på politikerna. Politikerna i sin tur blir påverkade av människor och massmedia i samhället. Den organiserade brottsligheten i form av utländska ligor, men även inhemska mc-gäng, har ofta varit aktuella i politiska diskussioner. Åtgärder mot dylika fenomen har diskuterats i riksdag⁸² och regering. Problemet är att definitionen av exempelvis ”organiserad brottslighet” är väldigt olika beroende på vem man talar med.

Dock är det antagligen ett faktum att den organiserade och gränsöverskridande brottsligheten kommer att öka. Tullens underrättelsetjänst har gjort en hotbildsanalys⁸³ som främst riktar in sig på den förestående EU utvidgningen⁸⁴. Vid en utvidgning kommer Sverige i stort sett bli ett innanland i EU.⁸⁵ Utvidgningen kommer vidare att innebära att en mängd nya människor⁸⁶ från olika länder kommer att kunna röra sig betydligt friare inom EU.

EU är ett hinder för Tullens arbete såtillvida att medlemskapet innebär fri rörlighet inom unionen. Tullen har inte rätt att genomföra slumpmässiga stickprovskontroller. Varje kontroll måste vara underbyggd av indikationer på att något inte står rätt till. Kontrollerna sker med stöd av Befogenhetslagen⁸⁷. Befogenhetslagen är ett undantag⁸⁸ från den fria rörligheten⁸⁹ inom EU. Skulle Tullverket förlora möjligheten som Befogenhetslagen ger skulle arbetet mot den organiserade smugglingen ytterligare försvåras. Befogenhetslagen är det enda skydd utöver de nya EU-ländernas egna tullskydd som Sverige har mot annat EU-land. Med tanke på den utbredda korruption⁹⁰ som råder i exempelvis Lettland, Litauen och Polen framstår den svenska tullens arbete som än mer betydelsefullt.

⁸² Inför riksdagsåret 2003/04 finns för närvarande ett flertal motioner inlämnade som helt handlar om organiserad brottslighet. Exempel: 2003/04:Ju348, 2003/04:Sk348

⁸³ Analysen är inte offentlig. Presentationen bygger på en genomgång av hotbildsanalysen av Tullverkets underrättelsechef i Malmö, 2003

⁸⁴ Länder som kan bli medlemmar 2004 är: Cypern, Estland, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovakien, Slovenien, Tjeckien och Ungern

⁸⁵ Norge samt en liten del av Ryssland undantaget. Se Bilaga X.

⁸⁶ Ca 75 000 000 nya EU medborgare.

⁸⁷ Lag (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen

⁸⁸ I enlighet med Romfördraget art. 30

⁸⁹ Romfördraget art. 23

⁹⁰ Bilaga D, Korruptionsindex

De större ligorna som sysslar med smuggling gör egna analyser av tullens arbete. Organisationerna har egna "spioner" ute vid gränskontrollerna och rapporterar aktivitet och avsaknad av densamma till kurirerna. Vidare är det vanligt att domstolsprotokoll ofta begärs ut vid smugglingsmål. Tullens underrättelsetjänst tror att ligorna begär ut protokollen för att dels försöka förstå tullens arbetsmetoder, dels för att kontrollera kurirernas lojalitet vid rättegången.

Tullens slutsats är att smugglingen av tobak, alkohol och narkotiska preparat kommer att öka i samband med EU:s utvidgning. Sveriges behov av inre gränsskydd står i brytning till principerna om fri rörlighet inom EU. Efter några års medlemskap kommer även den nya medlemsländernas medborgare att ingå i Schengenavtalet. Detta ger ytterligare friheter att röra sig över gränserna. Både för laglydiga och icke laglydiga medborgare.

7 Analys

Jag har i den här uppsatsen försökt beskriva de svårigheter och gränsdragningsproblem som uppstår när man försöker definiera organiserad brottslighet. Jag har med ett axplock av alla de definitioner som florerar försökt visa att det finns många olika uppfattningar om vad som är att betrakta som organiserad brottslighet. Vissa definitioner är i stort sett identiska beträffande kärnpunkterna. Som exempel har jag visat på likheterna mellan elvapunktlistan och Palermokonventionen. Trots dessa likheter har jag även försökt visa på de olikheter som finns samt de helt annorlunda definitioner man ibland använder sig av ute i den brottsbekämpande verksamheten.

Innan jag fortsätter diskussionen om definitioner så är en kärnfråga huruvida en allenaordande definition är nödvändig. De brottsbekämpande myndigheterna har i sitt arbete gjort sina egna definitioner som är aktuella på just det området de verkar. De flesta är medvetna om de ”legaldefinitioner” som finns och i de sammanhang då EU-omfattande statistikuppgifter skall lämnas in eller utvärderas så har inte jag uppfattat att det är några praktiska problem med att använda sig av en annan definition än vad brukligt är i det operativa arbetet på fältet. De svårigheter som däremot verkar finnas är det faktiska samarbetet mellan exempelvis svenska och utländska åklagare. Även detta problem verkar dock lösa sig genom exempelvis nordiska sambandsmän ute i Europa osv.⁹¹

När är då ett fixerat begrepp viktigt?

Den situation jag främst har tänkt på när jag diskuterat vad som egentligen är organiserad brottslighet här våra lagstiftares kommunikationsmöjligheter med de rättsvårdande myndigheterna. Som jag har visat så finns det ett intresse i Riksdagen för företeelsen organiserad brottslighet. Begreppet har använts och används i motioner som behandlas i kammaren. Det är enligt mig ett problem att riksdagsmännen och kvinnorna sinsemellan och gentemot de rättsvårdande myndigheterna menar olika saker när de talar om organiserad brottslighet. En satsning på exempelvis polisen med resurser öronmärkta för att bekämpa den organiserade brottsligheten kanske inte alls används på det sätt som vår lagstiftande församling har tänkt sig.

Som jag har försökt visa i min hotbildsanalys inför framtiden så kommer den organiserade kriminaliteten i Sverige att öka, inte minst vad gäller smuggling när de nya medlemsstaterna kommer med i unionen. Inför ett ökat hot är det viktigt att de rättskapande och de rättsvårdande myndigheterna så att säga talar samma språk.

Ett enkelt sätt att komma förbi definitionssvårigheterna är att införa liknande lagstiftning som de exempelvis Tyskland där organisationer i sig

⁹¹ Föreläsning vid internationella åklagarkammaren i Malmö, 2003

kan bli kriminaliserade. Ett steg i den riktningen är enligt mig de frysningar av bankmedel som skett på USA:s inrådan⁹². I de fallen handlar det om terrorism men som jag försökt påvisa tidigare är terrorismen en gränsdefinition till den organiserade brottsligheten.

Jag hade ett längre samtal med en ledamot⁹³ av justitiedepartementet som hade varit med om utredningen kring kriminalisering av organisationer i Sverige. Han var av den absoluta uppfattningen att detta inte var en bra väg i det svenska rättssystemet och jag ämnar hålla med honom. Även om lösningen rent praktiskt skulle underlätta de rättsvårdande myndigheternas arbete skulle många nya problem uppstå. Som exempel kan nämnas den italienska maffian där hela familjer ingår i organisationen. Det kan vara allt från barn till exempelvis en gammelfarmor som inte gjort något kriminellt men som kanske umgåtts och dragit nytta av de kriminella handlingar som begåtts inom organisationen. Skall deras ”medlemskap” dömas lika hårt som de aktivt kriminella? Om inte så är det återigen mycket svåra gränsdragningar som måste göras och intet är vunnet.

Vidare är det alltid viktigt att hålla den sk normaliseringsprocessen i huvudet. Om vi förbjuder Hells Angels idag kanske ett förbud mot djurrättsaktivister och till slut miljörörelsen i stort, eller liknande, kommer imorgon.

7.1 Begreppet

Jag har i de föregående kapitlen försökt måla upp en bild av vad begreppet organiserad brottslighet kan innebära. De många definitionsförsöken visar på ett behov av att kunna klassificera den brottslighet som sker i organiserad form och som bedrivs i företagsliknande strukturer. Organiserad brottslighet är, som namnet antyder, kriminellt. Dock finns det inte något kapitel eller någon paragraf i brottsbalken som säger oss vad det är. Det finns följaktligen inte heller någon straffskala eller liknande som berättar hur många år eller hur mycket böter det ger.

Organiserad brottslighet är alltså inte ett brott i sig. Det är ingen ny uppfinning av ett helt nytt brott. Det är fortfarande de gamla vanliga brotten som utförs, mord, misshandel, narkotika, smuggling osv. Det som gör organiserad brottslighet speciellt är på vilket sätt brotten utförs. Den som de facto utför den brottsliga gärningen är i många fall inte den bakomliggande hjärnan. I de verkligt stora organisationerna kanske hjärnan bakom en organisation är en högt uppskattad och väl ansedd affärsman eller politiker. Åtminstone är det så i många av de klassiska organisationerna såsom Cosa nostra, Yakuza eller den ryska maffian. Motsatsen finns i den lilla

⁹² Egentligen FN:s inrådan genom den ”svarta listan”

⁹³ Leif Björnlod, Ledamot i Justitieutskottet, Miljöpartiet

organisationen som jag beskrivit. En ensam ”entreprenör” som tar in hjälp efter behov.

Frågan är hur politikerna skall kunna enas om krafttag mot något som inte är definierat. Att i generella ordalag vilja öka resurserna i kampen mot den organiserade brottsligheten skulle, beroende av vem som var mottagare av uppdraget, bli väldigt olika. Tullen anser att all gränsöverskridande brottslig verksamhet med fler än två personer inblandade är att betrakta såsom organiserad brottslighet. Skulle Tullen få ett uppdrag om att bekämpa den organiserade brottsligheten skulle satsningen bli väldigt generell och rikta sig mot allt från den lilla organisationen till de allra största. Skulle däremot uppdraget gå till någon som fått lära sig en mer teoretisk definition kanske man skulle komma fram till att det överhuvudtaget inte finns någon sådan organisation i Sverige. Jag tror att definitionen kan skilja sig från tullkontor till tullkontor och från rotel till rotel vid polisen.

Som svar på min inledande fråga vad organiserad brottslighet innebär kan jag inte annat än att hänvisa till dels de exempel på verksamheter jag beskrivit och dels den uppfattning som framkommit hos lagstiftande och rättsskipande myndigheter. Jag kommer inte att försöka skapa en egen lista med punkter som skall definiera begreppet. Den elvapunktlista som jag använt mig av en del i det här arbetet framstår för mig som något av det bästa man kan göra i en svår situation. De gränsdragningsproblem jag beskrivit kommer alltid till syvende och sist bli bedömda utifrån en subjektiv synvinkel och inte någon objektiv definitionslista.

7.2 Aktuella händelser

7.2.1 Operation Nova

Natten mellan den 11 – 12/12-03 genomförde polisen ett stort tillslag riktat mot den organiserade brottsligheten.⁹⁴ Satsningen som polisen gör är ämnad att få fast på några av de kända kriminella ledarna i Sverige. Man har under en tid punktmarkerat närmare 150 kriminella personer som på ett eller annat sätt har ansetts såsom intressanta i samband med den organiserade grova brottsligheten. Målet med operationen som skall sträcka sig flera år framåt i tiden är att slå ut en tredjedel av dessa 150 personer. Med ”slå ut” menas att de på ett eller annat sätt skall förmås att i framtiden undanhålla sig från brottslig verksamhet. Genom bla fängelsestraff vill man på detta sätt avskräcka potentiella nyrekryteringar.

Det intressanta i operationen är att man medvetet riktar sig mot ledargestalterna. Genom att slå till mot topparna vill man orsaka irreparabla skador på organisationerna.

⁹⁴ Dagens nyheter 12/12-2003

Utöver polisen, där länskriminalen, krogkommissionen, särskilda gänginsatsen och andra enheter ingår, medverkar även KUT, rikskriminalen och ekobrottsmyndigheten. Detta för att ha kompetens att bemöta även de brottsliga handlingar man kan komma i kontakt med som ligger i gränslandet till den organiserade brottsligheten.

Dyliga samarbetsformer kan vara svar på de till synes olösliga frågorna vad organiserad brottslighet är och var gränserna mot ekonomisk brottslighet går. Istället för att ha vattentäta skott mellan de olika rotlarna och myndigheterna kan ett nära samarbete lösa dessa definitionsproblem. Istället för att stirra sig blind på vad som skall klassas som vad kan man på ett enkelt sätt besluta fördelningen på en kompetensbasis. Detta förekommer redan idag. Operation Nova är ett lysande exempel på detta.

Vidare fick jag efter samtal med RPS⁹⁵ en bild av Polisen såsom förvisso uppdelad på olika rotlar med olika inriktningsområden men ändå med ett gott samarbete dem emellan. Den person jag samtalade med befann sig på roteln för grova brott, men kunde svara på de frågor jag ställde kring organiserad brottslighet. På min fråga vad han ansåg vara organiserad brottslighet svarade han med en parallell till sin egen rotel, grova våldsbrott. Han sade att definitionen för grova våldsbrott på samma sätt som definitionen för organiserad brottslighet var flytande beroende på vem man samtalade med. Som exempel tog han en krogmisshandel utan några allvarigare skador. En smäll på käften uppfattas av roteln för grova våldsbrott inte som ett grovt brott men den som blivit slagen anser möjligen motsatsen.

7.2.2 Rolandas Paksas

Med anledning av den stundande utvidgningen av EU kan det vara intressant att titta på våra grannar i öst. Litauens president Rolandas Paksas kommer att drabbas av en riksriättsprocess med anledning av anklagelser för nära samröre med den organiserade brottsligheten.⁹⁶ Processen kommer förmodligen att inledas 18/12-03 och tar antagligen en längre tid. Något svar på frågan om det handlar om ont förtal eller välgrundade misstankar låter alltså vänta på sig.

Det som gör situationen värd att ta på allvar är att det är litauiska parlamentariker som genom en namninsamling begärt riksriättsprocessen. Skulle det visa sig stämma så visar det nivån på det hot som den organiserade brottsligheten utgör mot hela rättsstatstanken både mot EU och mot Sverige.

⁹⁵ Micke Westling, Rikspolisstyrelsen

⁹⁶ TV programmet Rapport, SVT, 2003-12-16

7.3 Genusaspekt

Jag har i mina studier av den organiserade brottsligheten inte funnit att kvinnor befunnit sig i någon ledande ställning i någon av de organisationer jag undersökt. Hells Angels har en uttalad regel att en kvinna aldrig någonsin kan bli medlem i organisationen. Kvinnosynen inom Hells Angels och inom den grövre organiserade brottsligheten i stort är minst sagt sexistisk.

Den roll kvinnor intar inom den organiserade brottsligheten är i de flesta fall såsom offer. Det kan handla om porrindustri, prostitution, trafficking mm.

Anledningen till att könsfördelningen inom den organiserade brottsligheten ser ut som den gör har säkerligen en mängd orsaker och förklaringar. En intressant aspekt som jag funderat över är varför de många kvinnoorganisationerna och exempelvis AFA som säger sig vara emot bla sexism inte kritiserar exempelvis HA mer än vad de gör. Det finns självklart ett kompakt motstånd mot den trafficking som blivit så uppmärksammas de senaste åren och många organisationer kämpar med alla medel för att kunna åstadkomma en förbättring för de utsatta grupperna. Men jag har aldrig stött på ett enda dokument eller skrift där exempelvis HA:s kvinnosyn har kritiserats och ifrågasatts. Jag kommer nedan att ge några av de otaliga exempel som finns på den nordiska outlawmiljöns kvinnosyn.

7.3.1 Kvinnosyn i nordisk outlawmiljö

Jag har i mitt arbete inte berört de svenska kriminella mc-gängen i någon större omfattning tidigare i min uppsats. Under den här rubriken kan de dock tjäna som exempel på vilken kvinnosyn som kan råda i den undre världen.

Den hierarkiska struktur som råder inom outlawmiljön är mycket strikt och de fullvärdiga medlemmarna i en mc-klubb fungerar som envåldshärskare i kontakter med sk "hangarounds" och "prospects". Det finns otaliga exempel på förnedrande uppgifter som tilldelats icke fullvärdiga medlemmar.⁹⁷ Dock finns det en grupp som befinner sig till och med lägre än dessa "hangarounds". Det är människor som, liksom de icke fullvärdiga medlemmarna, är med på fester och tillställningar. Den här gruppen av personer kan dock aldrig någonsin räkna med att bli upptagna som medlemmar ens på prov. Det finns nämligen tydliga regler som sätter ett absolut stopp för dem att bli betraktade som fullvärdiga medlemmar. Personerna jag talar om har det gemensamt att de är kvinnor. Kvinnor får vara med på diverse tillställningar och fester eftersom de kan fylla ett behov hos organisationerna. I ett exempel från en Hells Angels klubb i USA bjöds en grupp kvinnor in till en fest i klubblokalen. Deras uppgift var att först

⁹⁷ Se exempelvis Hells Angels into the abyss av Yves Lavigne

städa upp lokalen och därefter vara tillgängliga för de fullvärdiga medlemmarna.⁹⁸

I det ovan beskrivna exemplet visste kvinnorna vad det handlade om och de kom frivilligt till festen. Även om beteendet kan verka frånstötande och förnedrande var det ingen som blev tvingad, åtminstone inte initialt. Vad som är värre är de konsekvenser kvinnosynen får för en del kvinnor som råkar befinna sig på fel fest. Enligt statistik som återfinnes i en BRÅ rapport är våldtäkter mycket vanligt förekommande. Medlemmarna i en HA klubb i Danmark blev 1985 dömda för sammanlagt 9 våldtäkter.⁹⁹ Klubben hade då 54 medlemmar. Det kan alltså tänkas att nästan en femtedel av medlemmarna blev dömda för brottet våldtäkt. Viktigt att betänka i det här sammanhanget är det antagligen mycket stora mörkertal som råder bland de kriminella mc-organisationernas brottslighet. Att tala med polisen eller andra myndigheter är otänkbart för många av de inblandade och straffen för detta kan vara mycket stränga.

Kvinnosynen kan alltså leda till mycket grova brott och svåra kränkningar av de kvinnor som befinner sig bland dessa personer. Dock är, även om det för de enskilda kvinnorna är mycket olyckligt, kretsen begränsad. En större problembild framträder dock om man betänker de många motorcykelklubbar som finns runt om i Sverige som har bla Hells Angels som förebild. Det vore mycket intressant om någon undersökte hur kvinnosynen är i dessa klubbar som tillsammans utgör relativt många unga och medelålders män i Sverige.

7.3.1.1 Ett lokalt exempel

Jag har själv varit med om ett exempel på snedvriden kvinnosyn i en sådan lokal mc-klubb. En för allmänheten öppen nattklubb i Mönsterås var vid ett tillfälle abonnerad av den lokala mc-klubben¹⁰⁰ dit även angränsande lokalklubbar var bjudna. Således fylldes den begränsade lokalen till bredden av yngre och äldre män iklädda den nästintill uniformsliknande klädseln som består av boots, jeans, tröja och skinnväst. De av medlemmarna som uppnått tillräckligt hög ålder hade såklart även de tillhörande attributen såsom skägg och långt hår. Vid ett tillfälle inbjöd bandet som spelade publiken att komma upp och sjunga med då bandet råkat glömma texten till en önskad låt. En ung kvinna steg upp och hann framföra en halv låt innan hennes man slet ned henne från scenen för allmän uppläxning. Medlemmarna i mannens klubb hade nämligen reagerat på att ”hans” kvinna tog sig friheter och offentligen skämde ut honom. Jag stod precis bredvid och lyckades alltså uppfatta hela konversationen. Det var inte kvinnan som gjorde bort sig utan hon som gjorde bort honom inför hans ”bröder” i klubben. När jag tyckte mannen gick för långt i sin ”uppläxning” bad jag

⁹⁸ Hells angels into the abyss, Yves Lavigne

⁹⁹ Rigspolitchefens sammanställning från 1995 (BRÅ 1996:6, s. 31)

¹⁰⁰ East coast riders, mönsterås

honom sluta men blev bortknuffad av mannens kamrater som förklarade för mig att kvinnan behövde ”uppfostas”.¹⁰¹

Det förundrar mig att något liknande kan förekomma i Sverige på 2000-talet utan reaktioner. Beror det på den slutna världen som mc-klubbarna rör sig i eller är problematiken inte uppmärksammat? Jag vill återigen slå ett slag för en undersökning av detta fenomen.

7.4 Avslutning tillika epilog

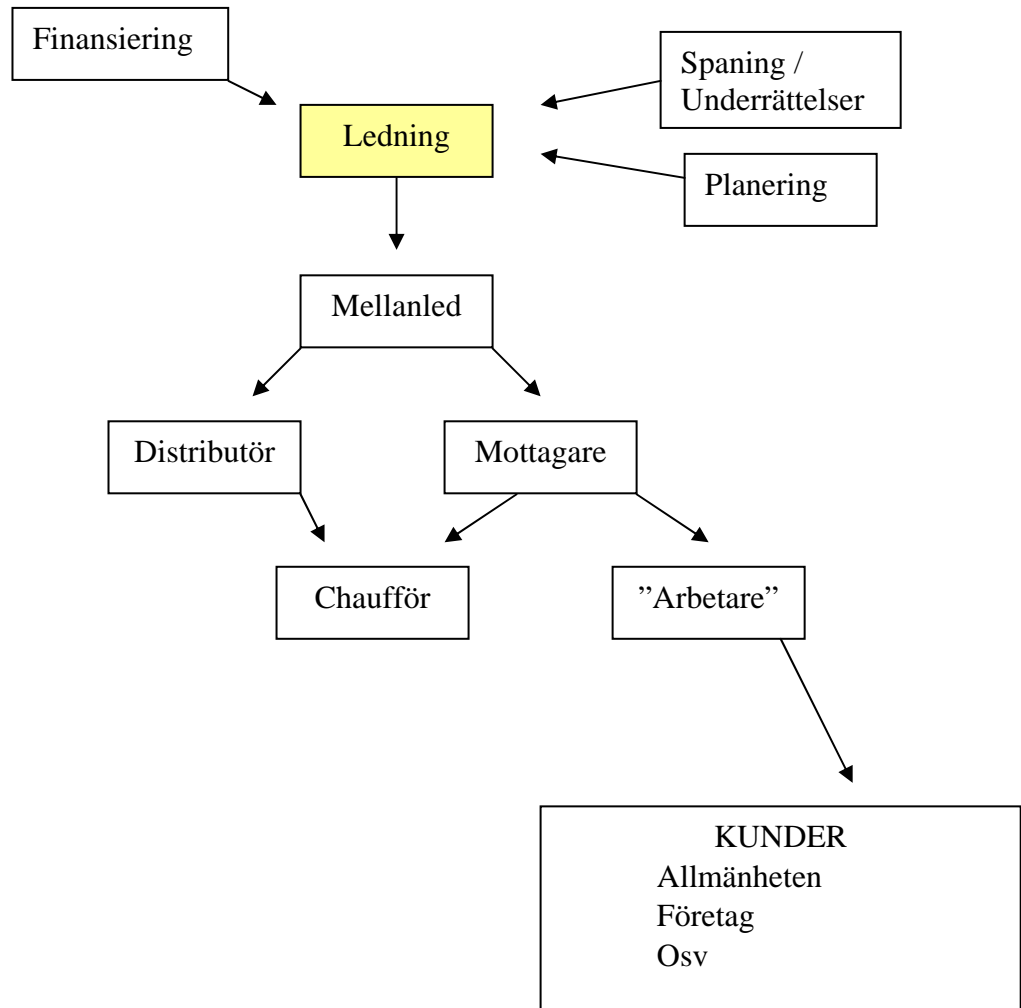
För att på ett enkelt sätt beskriva de oklarheter som råder beträffande vad begreppet organiserad brottslighet innefattar vill jag använda mig av en metafor. Om man tänker sig begreppet organiserad brottslighet som ett land, omgivet av grannländer, så skulle grannländerna vara följande: vardagsbrottslighet, ekonomisk brottslighet och terrorism. Gränserna mot organiserad brottslighet och även mellan de övriga är omtvistade och oklara. Man kan säga att gränserna går i ländernas värsta ödebygd. Genom träsk, sjöar och höga berg. Länderna själva har aldrig haft någon anledning att tvista om gränserna då de känner sig som ett land med landet ”myndigheter” som enda fienden. Landet myndigheter, som förvisso gillar ordning och reda, har inte heller känt någon större anledning att ge sig in i de oländiga markerna för att utreda gränsdragningarnas exakta läge.

För att fortsätta metaforen skulle alltså jag, i denna uppsats, vara en tjänsteman på lantmäteriet som gett sig själv i uppdrag att ta reda på gränsernas exakta läge. Till min hjälp har jag tagit landet myndigheters högsta organ, Riksdagen. Hjälpen bestod i att bekräfta gränsernas oklara läge. Min slutsats, som lantmätare, blir att jag nog gått vilse någonstans mellan landet vardagsbrottslighet och organiserad brottslighet. Om det nu inte är landet terrorism eller ekonomisk brottslighet.

¹⁰¹ Vad som sedan hände hör antagligen inte hemma i ett examensarbete, men att min kvinnosyn bokstavligen krockade med medlemmarna i klubben är ingen överdrift.

Bilaga A

Exempel på större organisation för smuggling/försäljning

Bilaga B

Prisexempel vid svartförsäljning av smuggelsprit (*Oskarshamn*)

<u>Inköpspris</u>	<u>Prispålägg</u>		
1 platta burköl 33cl (olika märken)	150:-	ca: 70:-	
ca: 115%			
1 liter starksprit	170:-	ca: 60:-	
ca: 180%			
1 flaska whisky, 75cl	120:-	ca: 50:-	
ca: 140%			

Räkneexempel 1

Kostnader:

Fraktkostnader

<i>Bensinkostnader</i>	<i>ca: 1500:-</i>
<i>Båtbiljett</i>	<i>ca: 400:-</i>
<i>Kost & logi</i>	<i>ca: 1500:-</i>

Inköp av alkohol

<i>100 plattor öl</i>	<i>ca: 7000:-</i>
<i>100 liter sprit</i>	<i>ca: 6000:-</i>
<i>50 flaskor Whisky</i>	<i>ca: 2500:-</i>

Övriga kostnader

<i>Lokalhyra</i>	<i>ca: 1500:-/mån</i>
------------------	-----------------------

TOTAL: ca: 20.400:-

Inkomster:

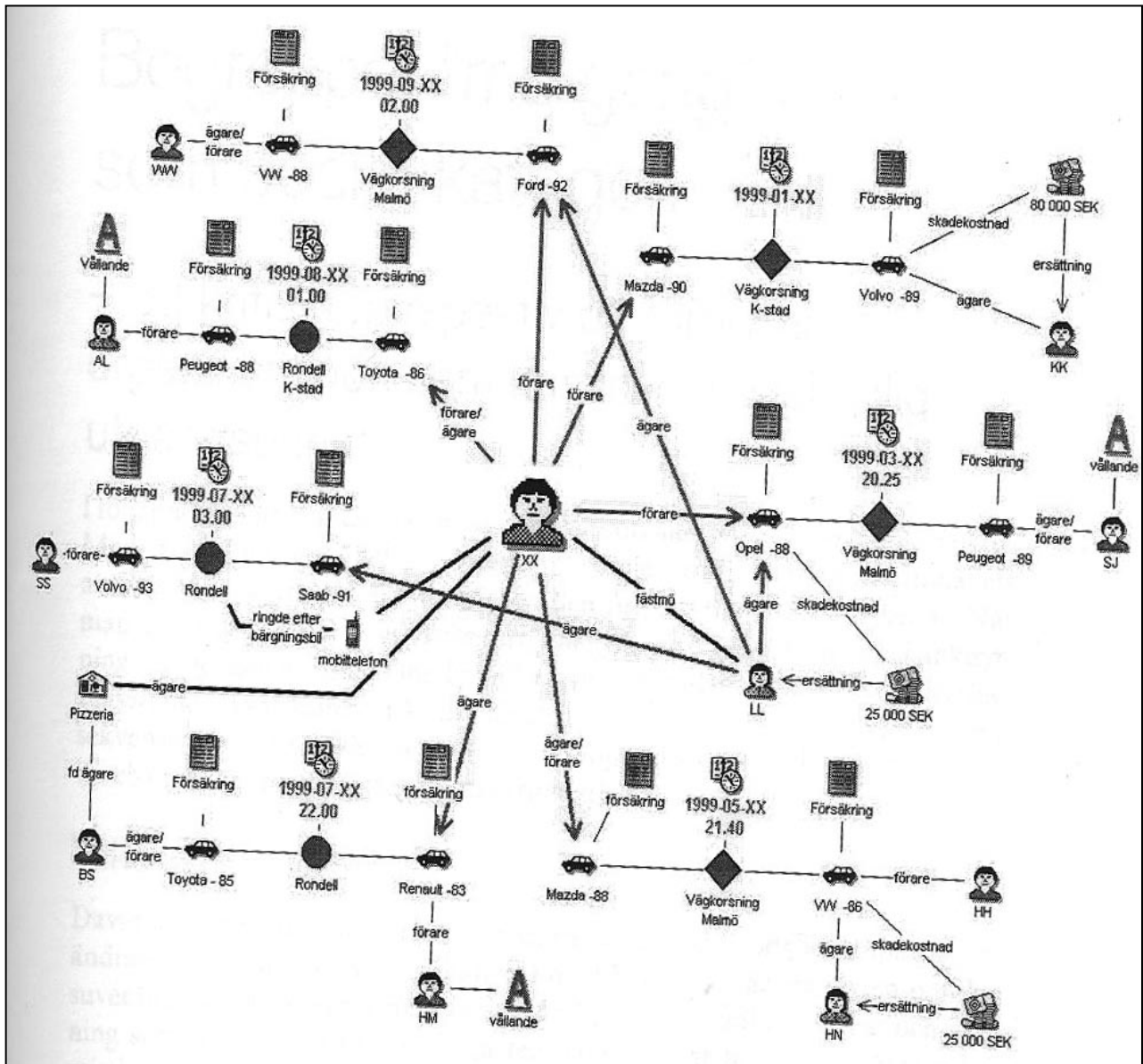
<i>100 plattor öl á 150:-</i>	<i>ca: 15.000:-</i>
<i>100 liter sprit á 170:-</i>	<i>ca: 17.000:-</i>
<i>50 flaskor Whisky á 120:-</i>	<i>ca: 6000:-</i>

TOTAL: ca: 38.000:-

Vinst per resa ca: 17.600

Vid två resor per månad blir vinsten ca: 36.700:-
(423.800:-/år)

Bilaga C

Bilaga D

TI Corruption Perceptions Index (CPI) 1999¹⁰²

Rating	Land	Indexering (1-10)	Standardavvikelse
1	Danmark	10	0,8
2	Finland	9,8	0,5
3	Sverige	9,4	0,6
9	Norge	8,9	0,8
27	Estland	5,7	1,2
38	Italien	4,7	0,6
44	Polen	4,2	0,8
50	Litauen	3,8	0,5
58	Lettland	3,4	1,3

¹⁰² Siffrorna är från en tysk undersökning från 1998 – 99, Geschäftsleuten, Risikencalysten och återfinnes på www.dse.de, 2003-12-12. Siffrorna är i stort sett desamma som de siffror tullen använder i sin hotbildsanalys inför EU utvidgningen. Analysen är inte offentlig varför jag istället hänvisar till den tyska undersökningen.

Bilaga E

”Elvapunktlistan”

Minst sex av följande kriterier måste föreligga, bland dem de fyra med nummer 1, 3, 4 och 11 (obligatoriska), för att brott eller kriminella grupper skall kunna klassificeras som organiserad brottslighet. *(De obligatoriska punkterna är fetmarkerade.)*

- 1. Samarbete mellan fler än två personer.**
2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en.
- 3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriteriet hänför sig till gruppens stabilitet och [potentiella] varaktighet.**
4. Någon form av disciplin och kontroll.
- 5. Misstanke om allvarliga kriminella handlingar.**
6. Verksamhet på internationell nivå.
7. Användande av våld eller andra metoder för hot.
8. Användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer.
9. Deltagande i penningtvätt.
10. Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin.
- 11. Strävan efter vinning och / eller makt.**

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 2000:88

SOU 2002:122

bet. 1980/81:JuU21

skr. 1996/97:171

Prop. 2002/03:146

Prop. 1994/95:23

EU

Rådets direktiv 92/12/EEG

EGT 98/L 351/01

Romfördraget

Övrigt

BRÅ rapport 1999:6, Mc-brott

BRÅ rapport 2002:7, Organiserad brottslighet –lösa maskor eller fasta nätverk

AMOB rapport, Organiserad och ekonomisk brottslighet i Sverige –ett åtgärdsförslag

Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, sk Palermokonventionen
Tullverkets årsredovisning budgetåret 2002

SÄPOs verksamhetsberättelse 2001

SÄPOs verksamhetsberättelse 2002

RKP KUT, Rapport 2002:12, Organiserad brottslighet i Sverige 2001

Litteratur

Emanuelsson Korsell Lars, Organiserad brottslighet

Jareborg Nils, Allmän kriminalrätt, Iustus förlag AB, Uppsala 2001

Jareborg Nils, The coherens of the penal system

Slettan Svein, Hva bor straffes?, Flores juris et legum, festskrift till Nils Jareborg, Iustus förlag AB, 2002

Träskman Per Ole, Vem eller vad styr straffrätten

Lavigne Yves, Hells Angels, into the abyss, HCP, New York 1997

Media

Dagens nyheter, 2003-12-12
SVT, Rapport, 2003-12-16

INTERNET

“Den lila svarta” handbok i civil olydnad.
http://www.folkmakt.nu/texter/lila_svarta.htm, 2003-11-01

Nätverket Antifascistisk Aktions plattform,
<http://afa.motkraft.net/startup/vadarafa.html>, 2003-10-20

Personliga kontakter

Intervjuer med person som sysslar med försäljning av svartsprit samt en person som varit köpare. (Intervjuerna är gjorda över telefon och jag har inte velat eller kunnat träffa någon av dem. Jag har inte bandat intervjuerna då ingen av dem ville det.)

Intervju med tf chef på Tullverkets underrättelsetjänst i Malmö, Mats Knutsson

Samtal med Micke Westling, Rikspolisstyrelsen
Samtal med Leif Björnlod, Ledamot Justitieutskottet

Ett stort tack för all hjälp till ”Kikki” som är tjänsteman på Justitieutskottet samt Micke Westling vid roteln för grova brott, RPS.

Föreläsningar på specialkurser vid juridiska fakulteten i Lund

Studiebesök på internationella åklagarkammaren i Malmö

Referenslitteratur

Villiam F. McDonald, James A. Cramer, Plea-Bargaining, 1980
Borssén August, In i mörkret, examensarbete vid Juridiska fakulteten, VT 2003

Ett stort tack till Helen Örnemark Hansen, docent vid Juridiska fakulteten i Lund tillika min handledare för det här arbetet. Samt tack för alla givande föreläsningar som jag haft stor nytta av.

Rättsfallsförteckning

NJA 2002 s. 198

NJA 2002 s. 533